

У нумары:

Да 100-годдзя з дня
нараджэння Ул. І.
Ляўіна ● Пашыта на
„Крупскай“ ● Дзяў-
чынка з горада Ле-
ніна ● На Палескай
ферме ● Апошняя
песня Лівіі ● Вершы
● „Палонная“—уры-
вак з рамана Ань
Дук

**работніца
і сялянка**

12

1969

З НОВЫМ ГОДАМ!

ШЧАСЦЯ І РАДАСЦІ ВАМ, СЯБРЫ!

Вялікім, змястоўным жыццём быў на-поўнены кожны дзень 1969 года. Краіна наша ўпіша ў летапіс сваіх дасягненняў новыя будоўлі вялікіх прадпрыемстваў, электрастанцый, новыя перамогі ў касмічных прасторах. Не праміне ўспомніць і пра такую падзею, як з'езд калгаснікаў. Ён прадэманструваў сілу і моц калгаснага ладу, шлях да якога паказаў працоўнаму сялянству вялікі Ленін. Мільёны працоўнікоў калгаснай вёскі выконваюць ленінскія заповеды.

Падводзячы вынікі адыходзячага года, мы заглядаем і ў будучыню. Новы год, які стаіць на парозе,— год незвычайны: усё прагрэсіўнае чалавецтва планеты будзе адзначаць 100-годдзе з дня нараджэння вялікага Леніна. Мы ганарымся тым, што ў нашай краіне нарадзіўся геныяльны чалавек, які здолеў указаць шляхі лепшай долі ўсім працоўным на зямлі. Няма такога куточка на планеце, дзе б не ведалі Ільіча, дзе б не вывучалі яго творы. Нават нашы праціўнікі, злейшыя ворагі сацыялізма, здзіўляюцца сіле ўздзеяння ленінскіх ідэй, якія ўсё шырэй разліваюцца па зямным шары і знаходзяць усё больш прыхільнікаў.

Савецкія людзі вызначаюць далейшыя планы. А планы гэтыя шырокія і вялікія: зрабіць яшчэ больш магутнай нашу сацыялістычную дзяржаву, узвесці новыя гмахі індустрыі, пабудаваць безліч новых кватэр, хоць іх і так будзеца ў нашай краіне больш, чым у любой з капіталістычных краін свету. Тут мімаволі прыходзіць на памяць гутарка з гасцямі з Даніі, якія нядаўна пабывалі ў нас у рэдакцыі. Нашы госці доўга ездзілі па Мінску і пасля гэтага казалі, што ім вельмі спадабаўся наш горад, яго пла-

ніроўка. Але больш за ўсё іх здзівіла тое, што нідзе не знайшлі яны кварта-лаў для бедных. Усе дамы ўзводзяцца дабrotныя, з усімі выгодамі для кожнага сямейства. Людзям капіталістычнага свету і сапраўды нялёгка зразумець, якім чынам ліквідаваны ў нас галеча, беспрацоўе, дасягнута раўнапраўнасць усіх грамадзян.

Вельмі ўсхвалявала датчан і знаёмства з нашай сістэмай навучання. На іх радзіме толькі адзін-два працэнты дзяцей рабочых могуць з вялікай цяжкасцю паступіць у вышэйшую навучальную ўстанову, прычым ніхто з іх не ўпэўнены, што здолее скончыць яе. За навучанне трэба плаціць вялікія грошы, а стыпендыя няма, інтэрнатаў таксама. Дзеці працоўных, якія здолелі трапіць у гімназію або ўніверсітэт, адчуваюць сябе тут прыніжанымі, бо сыны і дачкі багачаў ставяцца да іх з пагардай, падкрэсліваючы на кожным кроку «непаўнаценнасць» чужакоў. А тут яшчэ бацькоў не пакідае страх перад беспрацоўем. Усё гэта стварае атмасферу нервознасці, няўпэўненасці ў заўтрашнім дні.

Старэйшыя з нас таксама памятаюць і беспрацоўе, і галечу, і палітычную няроўнасць, і цёмную, як восеньскую ноч, непісьменнасць, і знявагу чалавечай асобы. Памятаеце верш Дзям'яна Беднага:

Мать с утра меня скребла,
Плача втихомолку.
А под вечер повела
К господам на елку.

Сыну гэтай кухаркі хоць праз чорны ход пашанцавала пабываць у панскім доме на ёлцы. А колькі такіх, як ён, блукала ў навагоднюю ноч пад вокнамі багачаў! Як ім хацелася хоць бы адным вокам зірнуць на тую расквечаную ёлку.

Сентыментальныя літаратары тых гадоў пралівалі слёзы над беднымі бяздомнымі хлопчыкамі і дзяўчаткамі, якія замарзалі пад плотам у халодную навагоднюю ноч, калі весяліліся і балявалі «гаспадары зямлі рускай».

Вялікі Ленін указаў працоўным шлях да вызвалення, выхад з галечы і цемры. І вечно будзе жыць у сэрцах мільёнаў. А найлепшым помнікам правадыра з'явіцца плён нашай працы. Стагоддзе Ільіча шырока адзначае ўся Савецкая краіна. Усюды разгарнулася спаробніцтва за дастойную сустрэчу ленінскага юбілею, і кожны працоўны ведае, што яго ўклад у агульную справу пойдзе на карысць усяго народа. У навагодніх віншаваннях мы ніколі не забываем пажадаць адзін аднаму поспеху ў працы. Бо нам хочацца зрабіць свой вялікі сацыялістычны дом прыгожым, светлым і ўтульным, каб у ім шчасліва жылі людзі.

Засталося да Новага года некалькі лічаных дзён. Шмат турбот і клопатаў у нашых паштавікоў: віншавальныя паштоўкі, пісьмы і тэлеграмы мчаць па ўсіх куточках неабсяжнай Савецкай краіны сардэчным, цёплым словам сябрам і родзічам. Сярод шматлікіх пажаданняў моцнага здароўя, радасці, добрага настрою прагучыць і адно агульнае для ўсіх — пажаданне міру на зямлі. Пра яго ўспомняць ветэраны мінулай вайны, і павісьлівыя ўдовы, і нявесты, якія не дачакаліся жаніхоў, і юнакі і дзяўчаты, што павырасталі без бацькоў, загінуўшых на палях вайны. Успомняць! Такое не забываецца!

Вось чаму ўсюды за навагоднімі сталамі прагучаць словы: «За шчасце, за поспехі ў працы, за добрае здароўе і мір на зямлі!»

З Новым годам, сябры! Шчасця і радасці вам!

«ВОСЬ ГЭТА ЧАЛАВЕК!»

ЗАСЛАЎСКІ Пётр Савельевіч — член КПСС з 1905 г. Удзельнік першай рускай рэвалюцыі. У лютэйскія дні 1917 г. — адзін з арганізатараў Савета рабочых і салдацкіх дэпутатаў у Адэсе.

Гэта было ў красавіку 1920 года. У Крамлі працаваў IX з'езд партыі. На заключным пасяджэнні 5 красавіка старшынствуючы заявіў:

— Набліжаецца пяцідзесяцігоддзе з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча. Па просьбе дэлегатаў мы вырашылі сённяшняе пасяджэнне прысвяціць гэтай даце.

Пачаліся выступленні. Слова атрымалі Яраслаўскі, Кон, Калінін. Таварышы гаварылі пра Леніна як заснавальніка і кіраўніка Камуністычнай партыі і Савецкай дзяржавы, падкрэслівалі выдатныя рысы яго характару: выключную сціпласць, абаяльную прастату, сардэчную чуласць.

Леніна ў гэты час на з'ездзе не было, ён працаваў у сваім кабінце. Але як толькі Уладзіміру Ільічу стала вядома, што на з'ездзе пачалося яго ўшаноўванне, ён адразу ж паслаў запіску ў прэзідыум з просьбай неадкладна гэта спыніць. Атрымаўшы праз некаторы час другую запіску ад Леніна, прэзідыум палчыў неабходным давесці патрабаванне Уладзіміра Ільіча да ведама дэлегатаў. З'езд, аднак, настойліва прасіў прадставіць слова ўсім, хто запісаўся. Пра гэта паведамілі Леніну, але ён у трэці раз, і не толькі запіскай, але і па тэлефоне, патрабаваў ад старшынствуючага ў гэты час Пятроўскага спыніць хвалебны паток слоў і працягваць абмеркаванне чарговых пытанняў з'езда. Спрэчкі былі спынены. З'езд прыняў пастанову: у азнаменаванне пяцідзесяцігоддзя Уладзіміра Ільіча выдаць поўны збор яго твораў масавым тыражом.

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

рабoтніца № 12
і сялянка СНЕЖАНЬ
1969

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ГОД ВЫДАННЯ СОРАК ПЯТЫ
ВЫДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

Выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Нам, работнікам МК, па праўдзе кажучы, усім вельмі хацелася адзначыць дзень нараджэння Леніна. Мы вырашылі правесці 23 красавіка ў зале МК на Вялікай Дзмітраўцы вечар партыйнага актыву, прысвечаны гэтай знамянальнай даце. Пасля доўгіх угавораў Надзея Канстанцінаўна абяцала нам прывесці на гэты вечар Леніна.

Памятаю, што ўрачыстае пасяджэнне адкрыў сакратар МК Мяснікоў.

— Вывучэнне дзейнасці Леніна, — сказаў ён, — ёсць абсалютна неабходны элемент падрыхтоўкі рабочага класа да яго пераможнай барацьбы...

Было некалькі вельмі яркіх выступленняў; асабліва запамнілася прамова Максіма Горкага.

Аляксей Максімавіч гаварыў пра Леніна, вельмі хвалючыся, павольна, нібы з цяжкасцю падбіраючы словы.

— Ленін памятае заўсёды пра ўсё і пра ўсіх. У 1907 годзе, у цяжкія для партыі гады, калі на Лонданскім з'ездзе вырашаліся найважнейшыя пытанні рэвалюцыі, Уладзімір Ільіч знаходзіў час наведваць мяне ў гасцініцы, дзе я ляжаў хворы, і клапаціцца пра маё здароўе.

Горкі ўспомніў, як Ленін, прыехаўшы на востраў Капры, пасябраваў з мясцовымі рыбакамі. Італьянскай мовы ён не ведаў і гаварыў з імі на нейкім дзіўным напалову лацінскім, напалову французскім дыялекце. Але рыбакі яго добра разумелі і размаўлялі з ім па цэлых гадзінах. А калі ён паехаў, з захапленнем успаміналі: «Вось гэта чалавек! Ён усё разумее і чысты, як дзіця!»

Пасля перапынку ў зале паявіліся Уладзімір Ільіч і Надзея Канстанцінаўна. Сустрэлі мы іх радасна і апладзіравалі да таго часу, пакуль Ленін не падняўся на трыбуну. Вочы яго ўсміхаліся. Увесь твар свяціўся нейкай асаблівай, уласцівай толькі Леніну гарэзлівай хітрасцю. З любоўю глядзелі мы на нашага блізкага, дарагога Уладзіміра Ільіча, на самага чалавечнага з усіх людзей. Ён усмешлівым вачыма абвёў усіх прысутных і сказаў:

«Таварышы! Я перш за ўсё, натуральна, павінен падзякаваць вам за дзве рэчы: па-першае, за тую прывітанні, якія сёння па майму адрасу былі накіраваны, а, па-другое, яшчэ больш за тое, што мяне пазбавілі ад выслухоўвання юбілейных прамоў».

Уладзімір Ільіч перадаў па радах карыкатуру, якая з'едліва высмейвала юбілейныя святкаванні, сказаўшы, што гэта надзіва добрая карыкатура.

Высмейваючы юбілейныя ўсхваленні, Ленін вучыў нас, камуністаў, сціпласці, усяляк перасцерагаў ад супакоенасці, зазнайства. На працягу ўсяго свайго жыцця Уладзімір Ільіч служыў у гэтых адносінах непераўзыдзеным узорам.

І на гэтым вечары Уладзімір Ільіч застаўся верны сабе. Ён узышоў на трыбуну толькі для таго, каб яшчэ раз напамніць пра неабходнасць актыўных дзеянняў па ператварэнню ў жыццё рашэнняў IX з'езда партыі. Гэта быў з'езд, які нацэльваў партыю, рабочы клас, усіх працоўных на хутэйшае аднаўленне народнай гаспадаркі, вызначыўшы бліжэйшыя задачы ў галіне прамысловасці і транспарту.

Уладзімір Ільіч гаварыў проста, выразна:

«Мы павінны зразумець, што рашэнні нашага апошняга з'езда партыі ў што б там ні было павінны быць ажыццэўлены, а гэта значыць, што нам прадбачыцца велізарная работа і спатрэбіцца прыкласці працы куды больш, чым патрабавалася да гэтага часу».

Дазвольце мне закончыць пажаданнем, каб мы ніякім чынам не паставілі нашу партыю ў становішча партыі, якая зазналася».

Уладзімір Ільіч сышоў з трыбуны. Мы ўзняліся са сваіх месц і ўрачыста заспявалі «Інтэрнацыянал».

Ленін неўзабаве пайшоў. А мы доўга яшчэ не разыходзіліся. Кожнаму хацелася штосьці сказаць пра нашага бясконца любімага, дарагога Уладзіміра Ільіча, падзяліцца сваімі запаветнымі думкамі пра гэтага дзівоснага чалавека, настаўніка, правадыра. А ў мяне ўсё не выходзілі з памяці словы, сказаныя пра Леніна простымі капрызскімі рыбакамі:

«Вось гэта чалавек!»

У той вечар з Туркестана прыбылі ў распараджэнне Леніна ў гонар яго пяцідзесяцігоддзя дваццаць вагонаў з хлебам. Уладзімір Ільіч аддаў свой падарунак дзецям Масквы, Петраграда, Іванава-Вазнясенска. Частку хлеба Ленін прызначыў рабочым-тарфянікам.

П. С. ЗАСЛАЎСКІ

НАЦЫАНАЛЬНАЯ
БІБЛІЯТЭКА
БЕЛАРУСІ

Анатолий ВЯЛЮГИН

Вецер з Волгі

Урывак з паэмы

Шасцёра іх. А пенсія адна.
Гатуе,
корміць,
шые
і цыруе,
у працы
гора топячы
звідна.
Сімбірск
у звоны звоніць
пра сыночка.
Не гніся ў непагадзь —
з табой сям'я.
...Лягла
пад прас
бялютка сарочка.
Падшыты закаўрашыкі...
Чыя?
І слёзы лінулі
на холад палатняны:
насіў яе... насіў неўратаваны.
Адам Валодзю. Не!.. Пятля ці куля...
Абноўку спраўлю, выпаўзу з нястач...
Валодзя ўбег прачнуўшыся:
— Матуля...
Прашу цябе,
харошая,
не плач...
Яна глядзіць
на сына-гімназіста,
адразу —
радасць
і раптоўны страх:
пушок на падбародку залацісты,
а востры розум
свеціцца ў вачах,
прыпухлыя суро́ва
сціснуў губы;
прыходзіць мужнасць
у семнаццаць год...
— Глядзі, не рызыкуй дарэмна, любі,
жыццё — няўмольны страшны крыгаход.
Не толькі я маю — сям'іска наша.
«Асцерагайся», — з цемры просіць
Саша...
Над матчынай трывогаю і страхам
юнак узняўся,
нібы ў забыцці:
— Мы пойдзем
не такім самотным шляхам,
інакшым шляхам трэба нам ісці!

ПРОСТАЕ ЩЧАСЦЕ

Алена УЛАДЗІМІРАВА

Ёсць адзін незвычайны сучасны чалавечы дакумент. «Вуліца Раздзялення: Амерыка» — так называецца кніга-рэпартаж амерыканскага журналіста Стадс Цёркела. З магнітафонам у руках, у «пошуках аголенай думкі горада», як пісаў ён сам, прайшоў журналіст некалькі кварталаў Чыкага, званіў у дзверы адной кватэры, другой, уздымаўся на ліфтах, заходзіў у катэдры...

Круцілася плёнка, гучэлі галасы... Старая негрыцянка і сталеплавільшчык сярэдняга ўзросту, юная канторшчыца і гаспадыня бакалейнай крамы праз будзённым свае клопаты, роздум, непасрэдныя адказы на пытанні журналіста выкладвалі сваю філасофію, свой духоўны свет. Дзве-тры вытрымкі з гэтай кнігі-рэпартажу.

Барбара Хейс, маці васьмярых дзяцей. «...Хочацца адгарадзіцца ад іншых. Многія вельмі падазрона пазіраюць на ўсё...»

Пятнаццацігадовы хлопчык: «...Я смерці не баюся. На свеце няма нічога добрага».

На пытанне: «Калі б Ісус Хрыстос вярнуўся зноў на зямлю, як вы думаеце, што б адбылося?» — Лоіс Артур, жанчына шасцідзесяці з лішкам гадоў, адказвае:

«Ён паглядзеў бы навокал і вярнуўся б зноў на неба. Ён бы не змог тут заставацца. Тут надта многа зла».

Сярод маладых і старэйшых, сярод бедных і багатых, сярод белых і неграў Стадс Цёркел не знайшоў ніводнага шчаслівага чалавека. Страх. Страх перад жыццём, перад суседзямі, перад вуліцай, перад усім светам і самім сабою, вось што знайшоў Стадс Цёркел на плёнцы свайго магнітафона.

...Што, здаецца, агульнага паміж Чыкага, дзе нарадзілася «Вуліца Раздзялення», і нашым Гомелем? Паміж шырокай задумай амерыканскага журналіста і мэтай сціплай маёй камандзіроўкі — расказаць пра адну жанчыну, якая жыве тут, у Гомелі? І ўсё ж... Можна таму, што дом, у які я ўвайду зараз, чымсьці нагадвае некаторыя з тых, куды ўваходзіў журналіст з магнітафонам, — таксама шматпавярховы, таксама з ліфтам. А яшчэ... У кнізе амерыканца ў фокус яго даследаванняў узяты «сярэдні клас» грамадства. Чалавека, пра якога я буду пісаць, таксама ўмоўна, з пераносам на амерыканскую глебу, можна назваць прадстаўніком «сярэдняга класа». Майстар цэха, значыць, сярэдні клас. І яшчэ. Можна перадаваць думкі, «агалаць душу» чалавека магнітафонным запісам, можна — фактамі і дэталіямі яго жыцця. Нязменная тваё ўласнае пытанне: адкажы сам сабе, ці шчаслівы ты на зямлі. Калі не, то чаму? Калі шчаслівы, то таксама чаму?

«Людзі поўныя нянавісці. Замест таго, каб любіць, яны ненавідзяць... Калі б я была богам, я б надзяліла ўсіх любоўю. І свет стаў бы цудоўным», — гаварыла тая ж Лоіс Артур, амерыканская жанчына з Чыкага.

...А жанчына, якая ідзе зараз са мною па вуліцы залатога восеньскага Гомеля і мякка ступае па жоўтаму дывану сухога лісця, гэтая невысокая жанчына з прыемным круглым тварам, з вялікімі шэра-зеленаватымі вачыма і кірпаценькім носікам, сказала мне пры сустрэчы:

— Людзі... Я так удзячна ім за ўсё, што яны для мяне зрабілі! Я так многа сустрэла добрых людзей, што не верыцца: хіба ёсць людзі дрэнныя?.. Адкіньце дваццаць гадоў назад. Мне не было яшчэ шаснаццаці, калі нясмелай вясковай дзяўчынкай — ростам, як кажуць, ад гаршка два вяршка, адна апынулася я ў чужым горадзе. Ні розуму, ні прафесіі, дзіцё горкае. Нічога не каштавала пакрыўдзіць мяне. І такая прыйшла ў цэх, пачала самастойнае працоўнае жыццё. І толькі цяпер магу як след уцяміць, што зрабілі для мяне людзі...

Гэта было даўно, калі дзеці нашы яшчэ не нарадзіліся на свет. І калі на прылаўках магазінаў не ляжалі, як сёння, капроны і нейлоны, бялізна лепшых гатункаў і розных фасонаў, а выдаваліся па талонах простыя, ледзь не даматканыя кашулі і рудава-белыя панчохи: адна толькі назва — трыкатаж, і мы радаваліся, атрымаўшы такі талон. І не ведалі, што нейкая маленькая дзяўчынка ў невядомай арцелі пачынае з тых кашуль і панчохаў сваё самастойнае працоўнае жыццё...

...Велізарным гмахам на цэлы квартал раскінулася сёння гомельская фабрыка «8-е сакавіка». Цытадэль жаночай бялізны, хоць, праўда, і мужчынскі і дзіцячы асартымент не-не ды і пракінецца тут. Дзесяткі тысяч вырабаў за дзень. Танюткае трыкатажнае палатно, гладкае і набіўнае, ажурныя панчохи розных колераў, спартыўнае адзенне, шкарпэткі, трыко... Новыя выдатныя машыны. Сло-

Вольга Чапленка.

вам, велізарнае сучаснае прадпрыемства са сваімі размахыстымі перспектывамі.

А ў цэху-філіяле яго на панадворку непрыкметна прытулілася падсобнае памяшканне—былая трыкатажная арцель. На закройным участку пахаджае нетаропкім поступам майстар цэха, спакойная, паважная жанчына, дэпутат Вярхоўнага Савета БССР Вольга Макараўна Чапленка. Тая самая Волечка Валодзькіна, што ў пасляваенныя гады пастаўляла нам рудаватыя панчохі і грубыя кашулі.

У мяне няма магнітафона. Я не стаўлю ёй пытанні «рубам», як той амерыканскі журналіст. Але сама сабою ідзе наша размова вакол паняццяў «добра і зла», вакол слова «шчасце».

— Так і лічылі мяне «дачкою цэха» многія гады. Тут прайшлі юнацтва, маладосць... Самадзейнасць, камсамольскія сходы... Старэйшыя жанчыны блізка да сэрца прымалі ўсе мае асабістыя дзявочыя справы. Нават жаніха,—смяецца Вольга,—ледзь не ўсім цэхам раілі... Міша спадабаўся ўсім.

...А ёй сёння—16. Лілі Лоуэл з Чыкага. Яна чытае журналісту пісьмо сваёй, яшчэ маладзейшай, сяброўкі:

«...Вось я сяджу тут,—піша сяброўка,—у адной руцэ цыгарэта, у другой—бутэлька, а ў сэрцы—шкадаванне і боль...»

Пэраламі сябе, а то і ты таксама станеш тым жа, чым стала я—вялікім тлустым нулём у вачах Госпада...»

Вялікі тлусты нуль...

Жыццё магло апырацца Вольгу

Чапленка. Вельмі імкліва яно імчалася. Вырасла новая фабрыка, паўстаў з попелу новы горад. Была ўжо сям'я, нарадзілася дачка, і можна было б спыніцца, задаволіцца тым, што ёсць. А яна пайшла вучыцца. Завочна ў тэхнікум. Ад палёнак і каструль, ад сваёй штодзённай работы ў цэху—да падручнікаў, да экзаменацыйных сесій, да дыплама спецыяліста лёгкай прамысловасці. І праз успаміны тых дзён ні разу не прайшлі натуральныя ў такіх абставінах словы—«было цяжка».

І зноў—паралель прыходзіць сама сабою. Хартан Блер з Чыкага спавядаўся перад магнітафонам: «...Маім любімым прадметам была гісторыя. Я думаў стаць настаўнікам.

— Што прымусіла вас адмовіцца ад свайго жадання?

— Грошы».

...Толькі што я была ў цэху, дзе яна працуе. Толькі што, ва ўпор, сапраўды, як той амерыканскі журналіст, дапытвалася ў людзей (ад чаго заўсёды робіцца неяк няёмка і тым, хто пытае, і тым, у каго пытаюць): «Раскажыце пра Вольгу Чапленка»... І чула такія адказы:

— Чалавек, у якога ўсё ідзе добра. І на рабоце, і дома, і паміж людзьмі.

Начальнік цэха Навум Этлін, адзін з тых, з кім пачынала некалі Вольга працаваць у маленькай арцелі.

— Яна паважае людзей. І яе паважаюць людзі. Спакойная, роўная, кожнаму прыйдзе на дапамогу, калі трэба.

Былая партызанка, работніца цэха Марыя Кавалёва

І зусім маладзенькая, светлавалосая Валя Бяланава, заклапочаная сваёй

новай пасадай брыгадзіра, хутка гэтак, па-юнацку шчыра, пачырванеўшы крышку, выпаліла:

— Я чамусьці заўсёды саромеюся, калі да мяне падыходзіць Вольга Макараўна. Калі бачыш побач з сабой харошага чалавека, самой хочацца быць лепшай.

І вось цяпер у тым самым шматпавярховым доме з ліфтам, куды мы ішлі па жоўтаму дывану лісця, сядзіць насупраць стала ў кватэры Вольгі Чапленка пажылая жанчына. Яе свякроў, прадстаўніца «класа», патрапіць якому ў лад удаецца далёка не кожнай нявестцы.

— У першы раз, калі ўбачыла я ў праўленні калгаса партрэт Вольгі—яе тады якраз дэпутатам выбіралі, доўга стаяла, глядзела, слёзы цішком выцірала... А жанчыны нашы вясковыя ўсё дзівіліся: якая ў цябе, Мікалаеўна, нявестка!

— Ганарыліся?

— А то як жа! Такая нявестка!

Такі майстар цэха. Такі чалавек. Такая нявестка... І член нашага ўрада. Яна з'яўляецца членам прамысловай камісіі пры Вярхоўным Савеце БССР. І як член камісіі здолела паказаць сябе прынцыповым, дзелавым чалавекам, здольным разабрацца ў пытаннях культуры вытворчасці, эканомікі прадпрыемства. Слухалася, напрыклад, у Вярхоўным Савеце пытанне аб рабоце харчовай прамысловасці. Вольга Чапленка правярала Гомельскі кансервава-гароднінны завод. Правярала разам з камісіяй, створанай па яе ініцыятыве, і работу малочнага завода.

Слушныя і разумныя заўвагі і прапановы ўнесла тады дэпутат.

І людзі звяртаюцца да яе кожны са сваёй справай, са сваім клопам. То па кватэрных пытаннях, то аб рабоце гарадскога транспарту... У асобнай кнізе дэпутата супраць кожнага прозвішча тых, хто да яе звяртаўся, стаіць паметка: што зроблена, ці вырашана станоўча, ці трэба яшчэ схадзіць, правесці, паклапаціцца...

...Ну, а сталевар з Чыкага, якому 42, Хесус Хопес, што скажа ён пра сябе? Якія клопаты турбуюць яго?

«Ніякіх праблем, толькі еш, спі, ну а далей што? Нават падумаць страшна. Апошнія тры гады я кінуў думаць. Проста існую ад аднаго дня да другога».

...Жывуць людзі на розных кантынентах, на розных мерыдыянах. У кожнага свой спосаб жыцця, свае звычкі, характары. У Гомелі і ў Чыкага, Маскве і Парыжы. І кожнаму хочацца шчасця. Простага, зямнога, чалавечага шчасця. Можна такога, якое ёсць у Вольгі Чапленка?

— Кажуць мне людзі: ты шчаслівая, Вольга. І муж у цябе добры, і дачка, і свякруха з табою жыве ў згодзе. І на рабоце добра, і вось дэпутатам цябе выбіралі... Я, відаць, і сапраўды шчаслівая?..

Такія словы ні ў адной кватэры не пачуў аўтар «Вуліцы Раздзялення: Амерыка». І, пэўна, ні разу не ўбачыў такую мяккую, добрую, светлую ўсмешку. А я вось бачыла...

СУСТРЭЧЫ НА З'ЕЗДЗЕ

Яны ішлі ў залу Палаца, дзе праз некалькі хвілін пачнецца ўрачыстае пасяджэнне.

Ішлі нетаропкай хадой, з пачуццём уласнай годнасці, з усведамленнем сваёй высокай місіі на зямлі.

Ішлі людзі калгаснае зямлі, пасланцы шырокіх палеткаў, урадлівых ніў. Ішлі паляводы, механізатары, жывёлаводы. Ішлі прадстаўнікі высакароднай і ўдзячнай прафесіі, той прафесіі, вышэй за якую няма нічога на свеце. Ішлі хлебаробы.

Іх вітаў горад. Іх вітала рэспубліка. Мы ведаем цану іх працы, ведаем усё, што кладзецца на наш стол: хлеб, малако, мяса, усё, што трэба чалавеку, каб жыць, — здабыта іх працавітымі рукамі.

12 і 13 лістапада ў Мінскім Палацы спорту праходзіў трэці з'езд калгаснікаў Беларусі. Гэта вялікая падзея ў жыцці беларускага народа. Гэта яркая дэманстрацыя перамогі калгаснага ладу, трыумф ленинскага плана пераводу сельскай гаспадаркі на сацыялістычныя рэйкі, які ажыццёўлены пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі Савецкага Саюза.

На заранку калгаснага ладу галоўнай фігурай у сельскай гаспадарцы быў конюх, бо галоўнай цяглавай сілай быў конь. Сёння толькі ў Беларусі ёсць 137 тысяч механізатараў. На заранку калгаснага ладу аграном і заатэхнік, ужо не кажучы пра інжынера і эканаміста, былі рэдкімі людзьмі ў вёсцы. Сёння ў беларускіх калгасах пра-

цуе 16 тысяч спецыялістаў сельскай гаспадаркі, 6—7 чалавек на адзін калгас.

Чатыры з палавінай тысячы дэлегатаў былі на з'ездзе. 63 з іх — Героі Сацыялістычнай Працы, 1205 чалавек узнагароджаны ордэнамі і медалямі. 465 дэлегатаў маюць вышэйшую і 1234 — сярэднюю адукацыю.

З'езд абмеркаваў даклад Старшыні Савета Міністраў БССР Ціхана Якаўлевіча Кісялёва «Аб праекце новага Прыкладнага Статута калгаса (сельгасарцелі)» і прыняў пастанову па гэтым дакладу, а таксама зварот да ўсіх працаўнікоў сельскай гаспадаркі рэспублікі. На з'ездзе выступіў з прамовай кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС першы сакратар ЦК КПБ Пётр Міронавіч Машэраў.

Герой Сацыялістычнай Працы, аграном калгаса «Звязда» Навагрудскага раёна Марыя Мікалаеўна Карповіч не толькі сядзела ў прэзідыуме з'езда, яна кіравала работай з'езда, была яго старшынёй. І выступала з прамовай.

З яе прамовы мы і пачнем знаёмства з некаторымі дэлегатамі з'езда.

ГАЛОЎНАЯ ЗАДАЧА

Мінула 30 гадоў з дня ўз'яднання Заходняй Беларусі ў адзінай сям'і народаў нашай краіны. Непазнавальна перародзіліся нашы вёскі, аб'яднаныя ў калгас «Звязда». Гэта — пры-

гожыя дамы з тэлевізійнымі антэнамі, асфальтаваныя вуліцы, сярэдняя школа і Палац культуры, бытавы камбінат і магазіны, бальніца і лазні. Карэнным чынам змяніўся характар працы, галоўнай сілай сталі механізатары.

Ажыццёўленая партыяй сістэма эканамічных мер, спецыялізацыя і канцэнтрацыя садзейнічалі значнаму ўздыму і нашай гаспадаркі. Цяпер наш калгас — гэта буйная высокатаварная вытворчасць з інтэнсіўным паляводствам і жывёлагадоўляй — спецыялізуецца на адкорме буйной рагатай жывёлы і льнаводстве.

Далёка ззаду астаўся той час, калі мы з цяжкасцю збіралі 10—12 цэнтнераў збожжа з гектара. Сёлета ўраджай склаў 37,2 цэнтнера з гектара, а асобныя звенні атрымалі больш як па 40 цэнтнераў.

У калгасе ўкаранёна новая форма арганізацыі працы, створаны звенні канчатковай прадукцыі. Аплачвааем працу на працягу года шляхам авансавання ў межах затрат па тэхналагічнай карце. У канцы года праводзіцца канчатковы разлік па расцэнках за якасць і колькасць атрыманай прадукцыі. Значна ўзрасла вытворчасць прадукцыі жывёлагадоўлі. Ужо сёлета будзе атрымана на 100 гектараў сельгасугоддзяў па 125 цэнтнераў мяса і 530 цэнтнераў малака.

Калгас з'яўляецца пастаянным удзельнікам ВДНГ, узнагароджан яе дыпламамі. За сама-

адданую працу 64 лепшыя працаўнікі ўдастоены ордэнаў і медалёў Савецкага Саюза.

Абмяркоўваючы праект новага Прыкладнага Статута сельскагаспадарчай арцелі, нашы калгаснікі адобрылі яго і ўнеслі свае прапановы, накіраваныя ў першую чаргу на паляпшэнне выкарыстання зямлі, павышэнне ўрадлівасці палёў.

Працаўнікі калгаса «Звязда» ставяць перад сабой задачу ў 1970 годзе значна палепшыць арганізацыю вытворчасці, павысіць культуру земляробства і на гэтай аснове дабіцца рэзкага павелічэння вытворчасці ўсіх прадуктаў сельскай гаспадаркі, атрымаць не менш як па 45 цэнтнераў збожжа з гектара. Гэта наша галоўная задача ў ленинскім юбілейным годзе.

У ПАКОІ ГЕРОЯЎ

— Прыходзьце да нас у гасцініцу. У нашым пакоі адны героі жывуць. Усё вам раскажам, — жартам запрашала Вера Восіпаўна Баркоўская, брыгадзір-палявод калгаса «Радзіма» Кіраўскага раёна, Герой Сацыялістычнай Працы.

У перапынку яна хадзіла ў фая Палаца таксама з Героем Працы, з Фядоссяй Фёдарайнай Кісялёвай з калгаса «Рассвет» імя Арлоўскага Кіраўскага раёна. Іх, дзвюх сімпатычных жанчын, нібы кіназорак, атакоўвалі журналісты з мікрафонамі і запіснымі кніжкамі. Схавацца сапраўды можна толькі ў гасцініцы.

Але часу і там мала. Бо, паабедкаўшы, дэлегаты павінны зноў ісці ў Палац, каб паглядзець канцэрт, які падрыхтавалі для іх беларускія артысты.

І вось ужо Фядосся Фёдарайна расказвае пра свой

У зале з'езда.

Фота Ул. Вяхоткі.

Ганна Канстанцінаўна Махамет слухае данлад...

калгас, пра асфальтаваныя дарогі, што ідуць да брыгад і ферм, пра тое, што жывуць усе ў добрых дамах, атрымліваюць аплачаныя адпачынкі, 80 сем'яў маюць легкавыя аўтамашыны. У калгасе ёсць свой дом адпачынку.

— У нас не трымаюць дома жывёлы: кароў, авечак, — гаворыць яна. — Аслабаніліся ад уласнай гаспадаркі. Таму да гэтага часу ў нас існуюць працадні. На адзін працадзень сёлета толькі авансам выдалі: 2 рублі 50 капеек грашыма, 2 літры малака, 0,5 кілаграма хлеба, 5 кілаграмаў бульбы, 400 грамаў гародніны. А пры канчатковым разліку працадзень будзе важыць яшчэ больш.

Сакрэт поспехаў, якіх дасягнуў праслаўлены ў рэспубліцы калгас, просты — выдатная працоўная дысцыпліна. Лепшыя людзі, лепшыя працаўнікі заахвочваюцца паездкамі па краіне, пущэўкамі ў санаторыі і дамы адпачынку.

Сорак гадоў працавала Федосья Фёдарэўна ў калгасе, з іх дваццаць гадоў даяркай. Сёлета пайшла на пенсію.

— Сумна сядзець дома. Зноў вярнуся на ферму, працаваць цяпер лягчэй, усё робяць машыны.

Яна хуткая не па гадах, у яе гарэзлівыя вясёлыя вочы, думаецца, што, напэўна, у яе лёгка лёс, верыцца, што такая дома не ўседзіць.

Працуючы ў калгасе, яна аб'ездзіла ўсю нашу краіну.

— У Горках, у сельскагаспадарчай акадэміі, я расказвала студэнтам, як наш калгас так хутка пасля вайны аднавіў разбураную гаспадарку...

У Роўна, на Украіне, я пасадзіла першае дрэва ў садзе «Дружбы»...

У Маскве месяц хадзіла па

Выстаўцы дасягненняў народнай гаспадаркі, маю залатыя і бронзавыя медалі Выстаўкі... Была ў Кіеве, Харкаве, Адэсе...

У Брэсце, у развалінах крэпасці, схіляла галаву перад загінуўшымі героямі. Там аддала я нізкі паклон маім родным, якія не вярнуліся з вайны: мужу, тром братам, двум пляменнікам, якіх фашысты спалілі жылымі...

АДНА З МНОГІХ

Яна сядзела ў зале і ўважліва слухала даклад пра жыццё калгаснае, пра гісторыю калгаснага ладу ў рэспубліцы, з чаго пачыналі нашы бацькі, і як жывем цяпер мы. Пра новы Статут, які павінен адлюстроўваць гэта новае жыццё, тыя вялікія пераўтварэнні ў вёсцы, што адбыліся з дня арганізацыі калгасаў.

На каленях спакойна ляжалі яе рукі, рукі, якія прывыклі да працы, якія ўмеюць вырошчваць вялікія ўраджаі, і скаціну даглядаць, і каня запрэгчы, і дзіця прылашчыць.

Першы раз у жыцці яна прыехала ў Мінск. Учора была ў музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Хадзіла па залах музея, спынялася ля стэндаў са зброяй, з якой змагаліся за нашу сённяшняе жыццё народныя мсціўцы. Углядалася ў твары людзей, партрэты якіх виселі на сценах.

Людзі гэтыя, і маладыя і старэйшыя, гарадскія і з вёскі, здаваліся ёй незвычайнымі.

«Многія з іх загінулі. Аддалі сваё жыццё, каб жылі другія, гэта значыць усе мы, хто жыве і працуе сёння. І што б мы ні рабілі — мы, жывыя, у вечным даўгу перад тымі, каго няма», —

думала жанчына, звенявая па лью калгаса «Зара» Мастоўскага раёна Ганна Канстанцінаўна Махамет, ходзячы па залах музея...

У іх, жыхароў былой Заходняй Беларусі, калгас стварыўся толькі пасля вайны. Што яны мелі тады? Разбураныя, спустошаныя вайной вёскі без машын, без жывёлы. Пры дапамозе дзяржавы яны хутка залячылі раны вайны. У калгасе ёсць тэхніка, і ў людзей таксама ёсць тэхніка: амаль у кожнай хаце іх вёскі — матацыкл. Дамы, у якіх жывуць людзі, прыгожыя, дабrotныя.

Яна мае чацвёра дзяцей. Дачка закончыла кінатэхнікум, працуе ў горадзе Савецку. Два сыны ў арміі служаць. Старэйшы павінен хутка прыйсці дадому, хоча, як і бацька, быць электрыкам. А самы малодшы, Генка, гаворыць:

— Мама, я хачу доктарам стаць.

— Вучыся, сыноч, старайся. Бо як захочаш, то станеш, — адказвае сыну маці.

Калі яе абралі дэлегатам на з'езд — яна нават разгубілася. За што такая павага? «За лён», — адказалі ёй. Лён яна вырошчвае даўно. Звенявой як стала — і то ўжо сем гадоў прайшло. Валакно калгас прадае дзяржаве высокімі нумарамі, ажно дванаццатым. Значыць, добры ён, яе лянок, калі прывёў яе на з'езд дэлегатам.

А вось што расказала Дарута Мулінская Лідскага раёна.

ТАКІ ЗАКОН НАШАГА ЖЫЦЦЯ

Жыву я ў калгасе імя Манькоўскіх. Гэта бацька і дачка з такім прозвішчам жылі ў нас да вайны. Яны па-геройску загінулі

ў барацьбе з фашыстамі. Іх імем назвалі калгас.

Я працую загадчыкам участка. Участак — гэта ўзбудыненая брыгада, у яе ўваходзіць і паляводчая брыгада і свінаферма. Па спецыяльнасці я аграном. Працуючы ў калгасе, завочна закончыла Горацкую сельскагаспадарчую акадэмію. Бацькі мае калгаснікі, і я сябе інакш, як калгасніцай, не называю. На полі працавала, кукурузу вырошчвала, лён, звенявой па лью была. Нейкі час загадвала фермай. Я ўдзельнік ВДНГ, маю бронзавую медаль. Ужо раз была ў Мінску на злёце маладых калгаснікаў.

Муж мой трактарыст. Больш як 200 рублёў зарабляем з ім у месяц. Новы дом пабудавалі, тэлевізар купілі, пральную машыну. Далі заяўку на газавую пліту.

А як жылі мае бацькі?

Бацька да калектывізацыі меў два гектары зямлі. Гаспадаром называўся. Каня свайго не было. А без каня і работы няма. Наймуць каня, а потым адпрацоўваюць за яго. Не было за што сукенку купіць. Зноў на заробкі трэба было ісці.

Маці мая непісьменная. І я, напэўна, была б непісьменнай, каб не Савецкая ўлада.

За ўдзел у вайне бацька мой узнагароджан ордэнам Вялікай Айчыннай вайны II ступені. У калгас наша сям'я першая падала заяву.

Я помню, як жылі пасля вайны. Маці нарэжа па маленькаму кавалачку хлеба і кажа: «Гэта табе, гэта табе». Маім дзецям скажу, што так было, — не вераць.

Мы жывем лепш, чым нашы бацькі, а дзеці нашы жывуць лепш, чым мы. Такі закон нашага жыцця.

М. М. Карповіч (справа) і звенявая па лью калгаса «Рассвет» Навагрудскага раёна М. Ул. Кошур аглядаюць выстаўку сельскай тэхнікі.

Г. А. Бабакоў, старшыня калгаса «Чырвоная зорка» Магілёўскага раёна, В. В. Баркоўская, Ф. Ф. Кісялёва і Л. К. Валошанка, дэпутат Вярхоўнага Савета СССР, загадчык фермы калгаса «Чырвоная зорка», у «пакоі герояў».

ДЗЯЎЧЫНКА

3 ГОРАДА

ЛЕНІНА

Дэлегатка Рэспубліканскага і Усёсаюзнага з'ездаў калгаснікаў

ра, што надзела буркі: цёпла. А вось плечы працінае вецер. Ужо не грэе лёгкая куртка, у якой прахадзіла восень. Але вяртацца не стала. Няма калі.

Старшыня калгаса Міхаіл Аляксандравіч Кошалеў быў у гаражы. Некалькі механізатараў таксама завіхаліся ля машын. Гудзелі матары, прагаваліся.

— Значыць, так, брыгадзір, бярэш трактар з прычэпам, адну грузавую, другая можа пойдзе да цябе пасля абеду, — старшыня гаварыў хутка, спяшаўся.

— Учора ж казалі, пяць машын будзе, — напаміла Клава.

— Камандзіровачныя не прыехалі, падвалі.

Камандзіровачнымі ў калгасе называліся машыны з горада.

— Не ўпраўлюся з гэтымі. Жанок многа на поле прыйдзе. Можа б яшчэ з адну машыну?

Старшыня развёў рукамі:

— Заўтра дадзім больш. А сёння ніяк нельга.

Ён сеў у машыну. Толькі цяпер Клава звярнула ўвагу, што старшыня апрануты па-гарадскому.

— У Мінск еду. Помнік трэба. Вярнуся вечарам...

Нічога не адказала старшыні. Сэрца зноў, каторы раз, моцна сціснулася ад болю.

Быў чалавек, калгасны аграном. Сакратар партыйнай арганізацыі. Разам на сёію сельсавета хадзілі. Пятро Галагуцкі. Незвычайнай душы чалавек. Разбіўся на матацыкле ля самага свайго дома. Нядаўна, месяц назад. Цяпер здаецца, другога такога знайсці немагчыма. Навечна пакінулі яго членам калгаса і членам праўлення. Старшыня вось едзе ў Мінск забіраць помнік. А яна з таго часу не можа глядзець на свой матацыкл. Паставіла ў хлеў і ездзіць на ровары.

Дамовіліся з шафёрам і трактарыстам, на чые дзялкі перш ехаць, і пайшла на канюшню. Там раніцой збіраўся народ,

каб даведацца, каму і дзе сёння рабіць. Раздала нарады, адправіла людзей, зазірнула ў пуню, дзе рэжуць сечку, правярыла, як працуе машына, ці ёсць электрычнасць, потым падалася на ровары нацянькі, праз жытнёвае зялёнае поле, сцежкай да буракоў.

Кучкі буйных ачышчаных ад лісця буракоў ляжалі на полі, чакалі машын.

* * *

Яна бярэ ў рукі хлеб і рэжа на тоўстыя лусты. Дома прывыклі да гэтага. Хлеб заўсёды ёсць на стала. А рэжа на ўсіх маці.

Хлеб. Такія лусты, тоўстыя, духмяныя, на ўсю буханку, яна бачыла ў сне, марыла пра іх у блакіраваным Ленінградзе.

Бацька з першых дзён вайны ў апалчэнні. Абараняе горад. Маці працуе на цагельным заводзе. Працуе, пакуль працуе завод. Дванаццацігадовая Клава стаіць у чарзе за хлебам. 120 грамаў хлеба на дзень на чалавека. Зіма. Холад. Нехта падае. Пераступаюць цераз яго, бо няма сілы адцягнуць убок. Снег сыпле на ўпаўшага чалавека, які стаяў у чарзе за хлебам.

Не стала бацькі. Не стала маці. Клава адна. Адна на ўсім свеце.

Не, не адна. Да яе заходзіла суседка. Потым нейкія людзі панеслі яе на носілах. Потым везлі некуды на грузавіку, на катэры, на цягніку. Потым ляжала яна на белым ложку, яе кармілі з лыжачкі і лячылі апухлыя, у язвах ногі.

Тры гады ў шпіталі Арзамаса дактары змагаліся за яе жыццё. І перамаглі. Потым сяброўка па шпіталі сказала ёй, што ведае месца, дзе пякуць смачныя духмяны хлеб і дзе растуць залатыя яблыкі.

Разам яны прыехалі ў Беларусь. Жыла ў чужых людзей, пасвіла кароў, вучылася вырошчваць хлеб. Пазнаёмілася з харошым хлопцам, якога звалі непрывыч-

Антося дома не было. Ён паехаў у лес па дровы. Сёння не вернецца, бо лес той з дзялчай не так ужо і блізка, кіламетраў пятнаццаць будзе. На кані пакуль даедзе, пакуль насячэ тыя кубаметры, перавязе цераз балота на сухое ды скіне, ды зноў паедзе... Не. Сёння ён не вернецца. Але ўсё роўна, ківаючы галавой на шчабятане Люды пра школьныя навіны, яна ўвесь час лавіла сябе на тым, што прыслухоўваецца: ці не зарыпаць за акном колы фурманкі, ці не зафыркае ля хаты конь.

Люда пайшла спаць. Сцішылася свакроўка на кухні. І Сярожа ўтаймаваўся, скруціў у трубку школьную газету, якую маляваў цэлы вечар.

Стала думаць пра сына. Так ужо ён любіць гэта сваё маляванне! І для школы малое, і для калгаса, а галоўнае — для сябе. Колькі фарбаў яму панакупляла, колькі паперы.

Гаворыць: «Скончу 8 класаў, паеду ў мастацкае вучылішча паступаць». Налета, значыць, паедзе. А можа не трэба ехаць яму? Дзіця ж яшчэ. Можа няхай скончыць 10 класаў і ўжо тады падаецца, куды захаце? Тады ўжо сталейшы будзе...

А то, думаецца маці, можа лепш музыкам стаць яму. Як ён на баяне грае! Здаецца, ніколі ніхто так хараша не граў.

Зязюля на сцяне пракукавала дзесяць разоў. Позна ўжо. Спаць пара. Заўтра рана ўставаць. Старшыня абяцаў заўтра пяць машын даць на яе брыгаду. Значыць, дні за два вывезуць усе буракі цукровыя з поля прама ў Клецк. Бульбу сёння закончылі пераворваць. Заўтра можна паслаць людзей сечку рэзаць і тарфакрошку на ферму вазіць. І капцы з бульбай трэба лепей укрыць зямлёй, а то вось-вось мароз прыцісне. Добра, вядома, калі пяць машын будзе...

За акном у правадах выў вецер...

Пад раніцу ўзяўся мароз. Узлез на шыбы, размаляваў мудрагелістым узорам шкло знізу. Падняцца вышэй яшчэ сілы не хапіла. Але зямлю скаваў і пакрыў тонкім празрыстым хрусткім пакрыва-лам невялікія лужыны.

Клава ступала па гэтых лужынах, лёд з сухім трэскам ламаўся пад нагамі. Доб-

на — Антось. Калі ён пайшоў службы ў армію, завербавалася і паехала будаваць Мінск. Галоўны паштаміт, інстытут народнай гаспадаркі — у гэтых прыгожых будынках ёсць доля працы дзяўчынкі з горада Леніна.

Антось пісаў ёй доўгія пісьмы. І яна пісала яму такія ж. Ён вярнуўся з арміі. Яна паехала да яго ў вёску.

Старшыня Міхаіл Аляксандравіч звярнуў увагу на кваліфікацыю, але хуткую ў працы гараджанку. Прапанаваў ёй стаць звеннявой.

Звяно вырошчвала выдатны лён, па 7—8 цэнтнераў валакна і семя з гектара.

Ён прапанаваў ёй стаць брыгадзірам. Тры гады назад брыгада Клаўдзіі Уладзіміраўны Шаўчук вырастала па 200 пудоў бульбы з гектара, высокія ўраджаі цукровых буракоў, гародніны, яблыкаў. А за ўраджаём збожжа як стаў калгас у той год удзельнікам ВДНГ, так і па сённяшні дзень. Па 22,6 цэнтнера збожжа на кожным са 120 гектараў вырастала сёлета калгаснікі. А некаторыя плошчы ячменю далі аж па 34 цэнтнеры. Прысвоілі тады, тры гады назад, Клаўдзіі Уладзіміраўне высокае званне Героя Сацыялістычнай Працы...

Сярожа са школы прынёс пісьмо. «Паважаная Клаўдзія Уладзіміраўна! Запрашаем Вас на тэматычны вечар: «Ленін заўсёды жывы», які адбудзецца ў Шчэпіцкім сельскім клубе 25 кастрычніка ў 20 гадзін. Раскажыце пра матэрыялы і культурны рост калгаснікаў, пра абавязальнасць калгаса насустрач ленинскому юбілею».

Прачытала, задумалася. Ёсць людзі, якія прыгожа ўмеюць гаварыць. Люба слухаць такіх. А яна не ўмее. Ніколі не ўмела. Але ж людзі спадзяюцца, што яна

прыйдзе. Калі запрасілі, будуць чакаць. Значыць, ісці трэба і гаварыць таксама трэба.

А пра што?

Да ўсяго чалавек прывыкае. Асабліва хутка — да добрага. І тады здаецца яму, што ўвесь час ён жыве так, што інакш не было ніколі.

Жывуць цяпер людзі добра. Усё маюць, што трэба для жыцця. А ці памяць, хто ім даў усё гэта? Можна забываюць часам?

Во, свякроўка, Вольга Максімаўна. Жыла пры панах, мела нават кавалак сваёй зямлі. А як трэба было хату ставіць, маленькую, сляпенькую, дык саломы не было страху накрыць, каб на Антосю дождж не капаў. Хоць памры, няма дзе ўзяць. У сельсавет не пойдзеш, не папросіш. Не было тады сельскіх Саветаў. І ў старшыні калгаса не патрэбуеш. Не было тады калгасаў. Пайшла па людзях жабрачыць, прасіць саломы...

А цяпер Клаўдзія Уладзіміраўна чакае шыферу, каб не хату (хата накрываецца), а хлест шыферам накрыць. І бакоўку хоча прыбудаваць, каб газавую пліту паставіць.

На свяце ўраджаю старшыня назваў лічбу: мільён і сто тысяч. Такі прыбытак атрымаў сёлета калгас. Палова гэтых грошай ідзе на аплату працы калгаснікаў. Другая палова — непадзельны фонд агульнай гаспадаркі. Гэта — новыя жывёлагадоўчыя фермы, жыллё для калгаснікаў (сем дамоў пабудавана ўжо ў цэнтры вёскі, ля канторы). Непадзельны фонд — гэта і школы, і бальніцы, і клубы, і новыя машыны, і механізацыя ўсіх працаўнікоў працаў. Каб як мага аблегчыць працу людзей. Каб жылося ім заўтра яшчэ лепш, чым сёння.

Можна пра ўсё гэта і расказаць людзям на тым вечары, куды яе запрашаюць? Расказаць пра іх жыццё, пра яе жыццё, пра тое, што дзеці сялян могуць вучыцца дзе захочуць і стаць кім захо-

Клаўдзія Уладзіміраўна Шаўчук

чуць. Вось Уладзімір Іванавіч Талкач, сын калгаснікаў, закончыў Віцебскі ветэрынарны інстытут, працуе ў калгасе ўрачом ветэрынарыям, Міхаіл Сцяпанавіч Круглік закончыў Горацкую сельскагаспадарчую акадэмію, працуе аграномам у суседнім калгасе, стаў аграномам Міхаіл Уладзіміравіч Ярмолік, заатэхнікам — Ірына Міхайлаўна Палівода, інжынерам — Марыя Міхайлаўна Палівода.

Так думае Герой Сацыялістычнай Працы, дэлегат рэспубліканскага і III Усесаюзнага з'ездаў калгаснікаў. Так думае дзяўчынка з горада Леніна, якая вырошчвае беларускі хлеб.

Галіна ВАСІЛЕЎСКАЯ

Калгас «Кастрычнік»,
Клецкі раён.

Вялікую дапамогу хлебарабам аказваюць вучоныя аддзела селекцыі і насенняводства Магілёўскай абласной сельскагаспадарчай доследнай станцыі. На здымку злева: загадчыца аддзела селекцыі і насенняводства кандыдат сельскагаспадарчых навук Тамара Іванаўна Літвінова за аналізам элітнай пшаніцы «Міронаўская-808».

Фота М. Жалудовіча. (БЕЛТА).

Багатыя дары прынесла залатая восень хлебарабам саўгаса «Сялюты» Віцебскага раёна. Спалобнічаючы за дастойную сустрэчу 100-годдзя з дня нараджэння Ул. І. Леніна, яны сабралі высокі ўраджай, выканалі заданне п'яцігодкі па вытворчасці і продажу дзяржаве збожжа, мяса і малака.

На здымках: адна з лепшых цялятніц гаспадаркі Надзея Кліменцьеўна Траснікова. Брыгадзір свінафермы Валянціна Іванаўна Бароўская (злева) і свінарка Зінаіда Міхайлаўна Граніна адбіраюць племянное пагалоўе.

Фота Г. Усламава. (БЕЛТА).

АНЬ ДУК
(Паўднёвы В'етнам)

ПАЛОННАЯ

Урывак з рамана

Мал. Ю. Пучынскага.

Палонная прачнулася, калі пачало брацца на дзень. Салдаты вылезлі з палатак і пастроіліся на беразе ручая. Ксам і два амерыканцы спыніліся перад звязанай жанчынай. Здраднік падсунуў ёй пад падбародак насок бота і рэзкім рухам павярнуў ёй галаву ўбок. Амерыканскія салдаты здзіўлена ўтаропіліся ў твар маладой жанчыны.

— Ну і вочы ў в'етконгаўкі! — усклікнуў адзін з іх па-англійску. — Злосныя, але прыгожыя!

— Жанчына — дай божа! — азваўся другі, пажадліва азіраючы постаць палоннай.

Крокаў праз дзвесце ад ручая, што імкліва бег у даліну, сцэжка пайшла па багністым грунце. Салдаты ў галаве роты дабраліся ўжо да броду. Ксам з амерыканцамі паплёўся ў хвасце. Але праз некалькі крокаў ён спыніўся, павярнуўся назад і крыкнуў жанчыне:

— Мы ідзем у грот! — памаўчаўшы крыху, здэкліва дадаў: — Хутка тваім «таварышам» канец, мадам Су!

Палонная глядзела ўслед салдатам. Калі тыя перабраліся на другі бераг і пакročылі да грота Хон, жанчыне здалося, што сэрца вось-вось выскачыць з грудзей.

У лагеры асталіся некалькі салдат. Амаль усе ўвіхаліся каля двух вогнішчаў — кіпяцілі ваду для рысу. Двое вартавалі Су.

— У другі раз наўрад ці пашанцуе нам злавіць гэткую прыгажуню, — прамовіў адзін з іх. — Проста грэх — такая жанчына, а гойсае за в'етконгаўцамі!

Су мімаволі слухала балбатню салдат. Хацелася пасмяяцца з іх. Але яна моўчкі павярнулася тварам на ўсход, у той бок, дзе ўдалечыні шумела мора. Раніца канчаткова прагнала ноч, і сонца залівала наваколле.

Су падумала, што ніколі раней не бачыла Хон-Дат такім прыгожым. Яна любіла гэты куток зямлі. Тут яна нарадзілася. Тут маці калыхала яе ў калысцы, калі вячэрні прыцемак ахінаў мора. Сваёй маленькай дачцы Су спявала тую ж самую песню, якую спявала ёй маці. Тут яна ўпершыню вітала свабоду сціснутай у кулак рукою. З таго дня новае пачуццё з'яднала яе з мужам, з дачкой, з бацькамі, сябрамі і таварышамі па барацьбе. Хон-Дат — плоць яе і кроў. Як моцна б'ецца сэрца, калі ў

думках бачыш сваю старэнькую хаціну, узнятую на п'лях. Невысокія бамбукавыя ўсходкі, на якіх часта сядзела з мужам і дачкой, углядаючыся ў мора і ззяючыя срэбрам хвалі. Сярод вечнай зеляніны трапічнага лесу мірна жылі вёскі. На затопленых п'лях спеў рыс. Далёка ў бясконцай сіні неба ўзвышаўся Ва-Тхе, а над ім, шырока ўзмахваючы крыламі, кружылі серабрыстыя чаплі.

Усёй сваёй істотай, мацней, чым калі-небудзь раней, Су памкнулася да Хон-Дата. Перад тварам смерці любоў да жыцця і роднага краю набывае незвычайную сілу.

Раптам цішыню разарвалі стрэлы. Яны чуліся адтуль, дзе быў уваход у грот. Жанчына прыўзняла галаву. Доўгія чэргі заглушалі ружэйныя залпы. «Амерыканскія аўтаматы», — падумала Су. Шум перастрэлкі мацней. Су ўбачыла, як салдаты пачалі хавацца пад прыкрыццё невысокага берагу.

У Су заблішчэлі вочы.

— Нашы яшчэ ў гроце! — ціха гаварыла яна, ледзь стрымліваючы крык радасці. — Яны страляюць! Жывуць і змагаюцца!

— Можна агонь наш прымусіць іх нарэшце здацца, — прамовіў адзін канваір.

— Мусіць, іх там мала засталася жывых, — адказаў другі. — Вада ж у ручаі атручана.

— Хіба ты не чуеш — яны адстрэльваюцца. Ваду яны, безумоўна, пілі, але бачыш вось — жывыя! Учора ж я казаў, што пакуль вада дацячэ да таго грота, атрута асядзе. — Салдат раптам павярнуўся да палоннай і злосна сказаў:

— Дарэмна радуешся, малютка! Жабры мы табе, як рыбе, ужо выдралі, хутка і саму парэжам на кавалкі!

Страляніна пачала сціхаць, і Су падумала, што вораг, напэўна, нешта рыхтуе. У што б там ні было трэба перашкодзіць яго планам! Ёй успомніліся словы мужа: «У нас хопіць рашучасці пайсці на самы небяспечны крок, калі ўнутрана мы да яго гатовы».

— Сан, — шаптала яна, — мой муж, мой каханы! Я слухаюся тваёй парады. Будзь упэўнены — я спакойна. Магчыма, мы ўжо больш не ўбачымся. Сем гадоў ты жывеш далёка ад мяне і сваёй дачушкі. Калі-небудзь ты вернешся. Не смуткуй моцна, калі мяне не застанеш. З табой будзе маленькая Тхі — жывы напамінак нашага кахання. У мяне няма ад яе вестак, але я ўпэўнена — яна жыве. Таварышы ў гроце яшчэ цвёрда трымаюць зброю ў руках! — І раптам Су закрычала: — Тхі! Ты чуеш мяне, Тхі? Ты не можаш памерці! Ты павінна жыць! Жыць!

Раптам нехта груба рвануў яе з зямлі — гэта вярнуліся два салдаты, што хадзілі да грота. Адзін з іх крыкнуў:

— Уставай, падлюга!

Су паспрабавала падняцца на ногі, але дарэмна — яны не трымалі яе: дзевяць гадзін прастаяла яна на каленях. Салдат схопіў яе за руку.

— Калі сама ісці не можаш, мы павалачэм цябе, — сказаў ён і пацягнуў палонную па зямлі.

Вострыя каменні раздзіралі да крыві босыя ногі жанчыны. Каля ручая ёй удалося вырвацца з рук ката. Але ён зноў схопіў яе.

— Пусціце, сама пайду! — крыкнула Су.

Салдат адпусціў яе. Су паварушыла левай, потым правай нагой і асцярожна паднялася з зямлі. Паціху пайшла. Пераходзілі ручай у тым месцы, дзе мінулай ноччу Су ішла ўброд адна. На другім беразе іх чакаў салдат. Ён паказаў рукой у бок грота і пайшоў наперадзе. Канваір, што ішоў ззаду, запытаў у Су:

— Ты ведаеш, куды мы цябе вядзем?

— Не, — адказала Су.

— Да камандзіра — ён засумаваў па табе.

Спыніліся перад гайком нізкіх какосавых пальм. З наспех зробленага ўкрыцця вылез камандзір роты — чалавек з вострым, карычневым ад загару тварам. У руках ён круціў бліскучы стэк з сярэбранай булдавешкай. Ударыўшы сябе стэкам па левай далоні, ён усміхнуўся і з прытворнай прыязнасцю сказаў:

— Жанчына вы ўсё ж такі безразважная. Навошта цягаецца з гэтымі в'етконгаўцамі? Такая красуня!

Су слізганула па ім позіркам.

— Я чуў, што муж ваш на Поўначы, — гаварыў афіцэр. — Бачыце, мне пра вас усё вядома. А таксама і тое, што вы не захацелі здрадзіць яму. Мажліва, гэта правільна. Жонкі павінны быць вернымі мужам.

Су маўчала. Афіцэр пачаў злаваць:

— Што датычыць мужа, я вашы паводзіны ўхваляю. Але не магу пахваліць вас за тое, што вы паверылі лозунгам в'етконгаўцаў. Ісці за В'етконгам — значыць выбраць дарогу смерці!

Су засмяялася. «А што іншае ён можа мне сказаць? Што новае могуць прыдумаць такія, як ён? Хай бы лепей маўчаў. Наслухалася даволі».

Афіцэру, пэўна, вельмі хацелася паказаць сваё красамоўства:

— Не магу зразумець, чаму вы не бачыце сацыяльнага прагрэсу нашай краіны і не адчуваеце сілы нацыянальнага ўрада, чые змагары — а сябе я лічу адным з іх — заслугуюць павягі?

Афіцэр гаварыў доўга. Ён не заўважыў, што сам сабе супярэчыць, калі ў заключэнне дадаў:

— Вы толькі марна патраціце час, калі і далей будзеце чакаць свайго мужа. Ніякага аб'яднання В'етнама не будзе. Пакуль нас падтрымлівае сяброўская рука Злучаных Штатаў Амерыкі, надзеі вашы дарэмныя.

Такой бязглуздзіцы Су не магла пакінуць без адказу. Яна ва ўпор глянула на афіцэра і сказала:

— Так думаюць толькі амерыканскі ўрад і некаторыя людзі вашага складу. Наш народ прытрымліваецца іншай думкі. Раніца ці позна вы і да вас падобныя знікнеце з нашай зямлі. Як толькі ворагі нашага народа будуць знішчаны, адкрыецца шлях да аб'яднання.

Афіцэр уздрыгнуў і дапытліва глянуў на жанчыну. Потым іранічна ўсміхнуўся:

— Вы хочаце нас знішчыць? Можна, ужо сёння назавеце дзень, калі гэта адбудзецца? — Ён павярнуўся да грота: — Вунь ваш Хон! Сябры вашы пратрымаюцца самае большае да ўтрашняй раніцы, і ні минуты больш. Вы гаворыце — нас знішчаць. Хто? Тыя, хто ніколі не трымаў у руках сапраўднай зброі? Смешна!

— Калі вы ніколі не памыляліся, дык памыляецеся цяпер, — спакойна адказала палонная. — Мужчыны і жанчыны, што знаходзяцца ў гроце, не здадуцца!

З твару афіцэра знікла іранічная ўсмішка. Вены на скронях набухлі і пасінелі. Ён ледзь стрымліваў злосць. Знешне спакойна запытаў у аднаго з салдат:

— Мікрафон падключылі?

Атрымаўшы сцвярдзальны адказ, афіцэр загадаў канваірам:

— Вядзіце яе да радыёўстаноўкі!

Рэзкім штуршком Ксам пагнаў Су наперад. Афіцэр і ўсе астатнія пайшлі следам. Каля мікрафона іх сустрэў малады афіцэр з прышчавым тварам — прадстаўнік так званага «псіхалагічнага атрада». Камандзір роты ўшчыльную падышоў ззаду да Су — яна адчула на шыі яго дыханне.

— Дагэтуль я гаварыў з вамі больш чым пачціва, — шэптам сказаў ён, паволі вымаўляючы словы. — Але, здаецца, карысці ніякай. Слухайце ўважліва: перад вамі выбар — жыццё альбо смерць! Калі вы ўжо выбралі смерць, скажыце, і я загадаю пачынаць з вамі на месцы, вось тут, перад гротам.

Су першы раз глянула афіцэру ў вочы:

— Адкуль вы ўзялі, што мне хочацца паміраць? Ніводзін чалавек не імкнецца да смерці.

Слабая ўсмішка скрывіла вусны афіцэра.

— Значыць, вы хочаце жыць! — Ён паказаў стэкам на грот: — Жаданне ваша лёгка здзейсніць. Трэба толькі сказаць вашым сябрам, каб яны здаліся і што вы самі раіце ім гэта. Скажыце ім, што мы з вамі добра абыходзімся і што, калі яны складуць зброю, з імі абыдуцца гэтакім жа чынам. Што вы на гэта скажаце?

Афіцэр змоўк і цярдліва чакаў адказу. Прадстаўнік «псіхалагічнага атрада» ўстанавіў мікрафон перад самым тварам Су, і ў той жа момант Ксам выхапіў з похваў нож, якім рассякаюць дарогу ў зарасніках, і паднёс яго шырокае лязо да грудзей палоннай. Камандзір роты, як рысь, утаропіўся ў жанчыну.

Су стаяла ні жывая, ні мёртвая. Яна пазірала на авальную, велічынёй з кулак, прыладу з дробнымі дзірачкамі наперадзе, і ў яе галаве мільганула думка: «Калі загавару, мой голас будзе чуваць далёка. У гроце, вядома, пазнаюць мой голас».

Афіцэр страціў цярдлівасць і злосна сказаў:

— Чаго маўчыш? Будзеш гаварыць ці не? Адказвай!

Су ўзняла галаву.

— Я буду гаварыць, — адказала яна.

У гроце таварышы Су не выпускалі з рук зброі. Пасля першай атакі вораг не рабіў новых спроб захапіць грот. Прайшла гадзіна. Ля какосавага гайка, куды не далятала куля, варушыліся нечыя постаці. Трэба быць напачаткова!

Чакалі новай атакі. Цішыня набрыняла трывогай. З мора зусім вынырнула сонца. Чулася толькі цвырканне птушак, шумлівае валтузня вавёрак і вечны спеў мора.

Раптам цішыню парушыў своеасаблівы трэск, і ўсе нечакана пачулі гукі гучнагаварыцеля:

— Алё, алё, слухайце нас...

На некалькі секунд зноў усталявалася цішыня. Толькі рэха некалькі разоў адбілася ад сцен грота. Зноў шчоўкнуў дынамік:

— Войскі В'етнамскай Рэспублікі паведамляюць в'етконгаў-

АПОШНЯЯ ПЕСНЯ ЛІВІІ

Беласнежныя вілы і асабнякі пад пальмамі. Яркія ружы застылі ў паслябедзеннай дрымоце. Зрэдку бясшумна прабягаюць раскошныя кадылакі і лімузіны. Здаецца, нішто не можа парушыць сытай цішыні кварталаў венесуэльскай сталіцы Каракаса, дзе жывуць мясцовыя багацеі. Але што гэта? Перадвечэрні спякотны блакіт паветра праразаюць словы песні: «Куба — сі, Куба — сі! Янкі — но!»

Сотні юнакоў і дзяўчат, уззяўшыся за рукі, ідуць па тэрыторыі, на якую ім уваход забаронены толькі таму, што яны бедныя, а ў іх бацькоў няма грошай, каб купіць «месца пад сонцам». Уперадзе — стройная дзяўчына з ясным позіркам і доўгімі пушыстымі косамі. Яе завуць Лівія Гувернёр. І ўсе яе ведаюць як лідэра студэнтаў Каракаскага ўніверсітэта. Гэта яна арганізавала рад дэманстрацый у абарону дэмакратычных свабод. Гэта яна першая ў краіне заклікала венесуэльскую моладзь падтрымаць маладую кубінскую рэвалюцыю. Таму і зачыняліся ў бясільнай злосці перад нарастаючай хваляй народнага абурэння вокны да-

моў мясцовай алігархii і багацеяў.

Рэакцыянеры не маглі дабраць свабодалюбівай дзяўчыне яе дзейнасці. У той дзень, калі дэманстрацыя набліжалася к канцу і калоны моладзі праходзілі міма змрочнага будынка Дыхепола (так называлася тады галоўнае паліцэйскае ўпраўленне), група прадажных кубінскіх «гусанос», якія заселі на верхнім паверсе, адкрыла агонь і смяротна параніла Лівію Гувернёр. «Сябры! Перад пахаваннем пастаўце маю труну пасярэдзіне ўніверсітэта. Я хачу ў апошні раз пабыць сярод сваіх таварышаў, з якімі паклялася зрабіць радзіму свабоднай і шчаслівай», — паспела прашаптаць дзяўчына, якой споўнілася ў той час толькі дваццаць год.

Смерць Лівіі Гувернёр узрушыла тады ўсю краіну — яе ведаў і любіў венесуэльскі народ. Газеты выйшлі з жалобнымі паведамленнямі, група дэпутатаў парламента паслала запытанне міністру ўнутраных спраў, а ў дзень яе пахавання адбылася стотысячная дэманстрацыя працоўных Венесуэлы. Старшыня студэнцкага цэнтра Хувенсіо Пульгар ад імя ўсіх прысутных пакляўся над белай труной Лівіі Гувернёр працягваць справу, за якую аддала жыццё маладая венесуэльская гераіня.

У той жа дзень група студэнтаў захапіла самалёт галандскай кампаніі «КЛМ», які ішоў на востраў Кюрасао, і прымусіла экіпаж зрабіць два кругі над Каракасам, раскідаючы над горадам лістоўкі, што заклікалі да барацьбы супраць рэакцыйнага рэжыму Бетанкура. Лістоўкі заканчваліся словамі: «...Мы патрабуем аднаўлення свабод, заваяваных нашым народам крывёю яго лепшых сыноў і дачок. Наш баявы кліч — «Лівія».

З таго часу мінула ўжо

каля шасці год, але кожны год 1-га лістапада, у дзень гібелі Лівіі Гувернёр, праводзяцца масавыя дэманстрацыі ў абарону палітычных свабод, так званыя «акцыі Лівіі».

Пра гэту трагічную гісторыю прастай венесуэльскай дзяўчыны раскажаў малады венесуэльскі камуніст, стрыечны брат Лівіі Напалеон Камеро, на руках якога яна памёрла. У сваіх успамінах Напалеон Камеро, студэнт першага курса Беларускага дзяржаўнага політэхнічнага інстытута, гаворыць:

— Лівія, старэйшая з васьмі дзяцей адной рабочай сям'і, не магла не стаць на шлях барацьбы, з дзіцячых год яна бачыла вакол сябе беспрасветную галечу і прыніжэнне простага народа. Таму яна і ўступіла з васемнаццаці год у Камуністычную партыю Венесуэлы, дзе побач з Хесусам Фарыа, братамі Мачадо і іншымі камуністамі поўнасьцю аддалася барацьбе за сапраўднае шчасце сваёй радзімы. Працы Леніна і Маркса былі настольнымі кнігамі Лівіі. Яе вельмі хвалявалі праблемы безвыходнага становішча венесуэльскіх жанчын. За 6—8 балівараў, за якія нельга нават добра паабедаць, яны гнуць цэлы дзень спіну на самых брудных работах.

Лівія Гувернёр, як і Дора Мерседэс, што загінула ў час баявога задання, як і закатаваная ў засценках «мясцовага гестапа» Лідзія Альварадо, як сотні іншых гераінь венесуэльскага народа, аддала сваё жыццё за светлую будучыню сваёй радзімы.

Вобраз Лівіі з'яўляецца сімвалам мужнасці і невычарпальнага натхнення для соцень новых прадстаўнікоў венесуэльскай моладзі, якія пакляліся ісці яе шляхам.

В. КУРАЧКІН

Людміла Міхайлаўна Арлова.

НА ПАЛЕСКАЙ ФЕРМЕ

Люда Арлова — са Смаленшчыны. Там яна нарадзілася і вырасла. Бегала па квяцістаму яугу, хадзіла ў лес, вучылася. Пасля заканчэння школы задумалася: куды далей? Бацькі-хлебаробы параілі: «Заставайся, дачушка, у калгасе працаваць». Люда згадзілася, толькі сказала: «Спачатку пайду вучыцца». І паехала паступаць у Клімавіцкі зааветтэхнікум. Чаму ў Клімавіцкі? Ды таму, што гэта недалёка ад родных мясцін. І яшчэ дзяўчына

скім элементам, што ваша хаўрусніца Нгуен Тхі Су трапіла ў рукі нашай арміі і вырашыла служыць сапраўдным інтарэсам нацыі. Слухайце, яна будзе з вамі гаварыць!

Зноў стала ціха, потым нехта іншы сказаў:

— Увага, слухайце нас у гроце! Зараз да вас звернецца мадам Нгуен Тхі Су!

Мінула яшчэ некалькі секунд, і, нарэшце, пачуўся голас, які ў гроце ўсе ведалі. Ясна і выразна прагучалі словы Су пад прасторным скляпеннем грота:

— Дарагія таварышы! Я — ваша Су!

Але, калі яна гаварыла далей, фразы набягалі адна на адну:

— Таварышы, папярэджваю вас: не піце вады з ручая! Не выпускайце з рук зброі! Вы — мацнейшыя за тых, хто вас абкружыў!

Астатнія словы Су прагучалі скорагаворкай:

— Усе вы здаровы? Дзіця маё жыве? Калі жыве, дайце знаць стрэлам — хачу парадавацца напасле...

Апошнія слова раптоўна абарвалася і прагучала, як крык. Пачулася лаянка. Дынамік сціх. У гроце ўсе паўскоквалі на ногі. Ба Рэн выхапіў пісталет і тры разы стрэліў у адтуліну грота. Бах, бах, бах! — прагучала ў ранішняй цішыні.

Першы спахапіўся камандзір роты. Ён шалёна адштурхнуў палонную ад мікрафона. Ксам плюнуў у твар жанчыны і, калі яна са стогнам асела на зямлю, пачаў таптаць яе ботамі. З рота яе палілася кроў.

— Мая дачка жыве! Яна жыве! — шаптала Су. У яе позірку перамяшаліся радасць і смутак. Прыгожыя цёмныя вочы засвяціліся нейкім незвычайным святлом — яно выдавала пшчоту, надзею і нянавісьць, а ў самай глыбіні вачэй застыў боль расставання, якое не ведае новых сустрэч...

Пераклаў з французскай мовы
Сямён ДОРСКІ.

ведала, што ў Беларусі жывуць добрыя людзі, вельмі падобныя на смалян.

Пасля заканчэння тэхнікума яе накіравалі загадчыцай фермы ў брыгадзе «Палессе» калгаса імя Заслонава.

Сустрэлі маладога заатэхніка ў «Палессі» добра. Прышла на ферму — і ў людзей з'явілася такое адчуванне, быццам гэта дзяўчына жыве і працуе з імі ўжо не адзін год. «Адразу відаць: наша, сельская», — перагаворваліся паміж сабой даяркі.

Веды, атрыманыя ў тэхнікуме, спатрэбіліся Людміле ўжо з першых дзён працы. Яна склала строгі распарадак дня, удакладніла рацыёны кармлення жывёлы, абавязкі кожнага работніка фермы.

На Палескай ферме, як і на любой іншай, ёсць свае перадавікі, ёсць і такія, у каго не ўсё пакуль ладзіцца ў рабоце. Людміла заўсёды клапаціцца, каб перадавы вопыт пераймалі ўсе жывёлаводы.

Бывае так, што чалавек робіць добра, а расказаць пра сябе і сваю работу не здолее.

— Ядвіга, як табе ўдаецца надаць так многа малака? — пыталася Людміла ў лепшай даяркі Ядвігі Вашкінель.

— А што там расказаць? — шчыра здзіўлялася Ядвіга. — Працую, як і ўсе...

Доўга выпытвала загадчыца фермы «сакрэты» перадавой даяркі. Цяпер ужо многія даяркі набліжаюцца да тых рубяжоў, якіх дабілася Ядвіга Вашкінель. За дзевяць месяцаў на ферме надоена ў сярэднім ад кожнай каровы звыш 2.000 кілаграмаў малака.

— Мне пашанцавала, што я трапіла сюды, у «Палессе», — гаворыць, смеючыся, Люда.

— Чаму ж вы так лічыце? — Ды таму, што на нашай ферме працуе моладзь.

Калектыў сапраўды мала-

Дэлегатка Рэспубліканскага з'езда калгаснікаў

дзёжны. Яны заўсёды разам: на рабоце, у кіно, на вечарах адпачынку. Часта, бывае, пад поўнач вяртаюцца хлопцы і дзяўчаты з рэпетыцыі гуртка мастацкай самадзейнасці. І над прыціхлай вёскай, над садамі гучыць песня. Ядвіга Вашкінель любіць вось гэту:

Дубочак зялёненькі —
Іванька малодзенькі,
Ой-лі, люлі, ой-лі, ой-люлі,
Іванька малодзенькі...

Падхопліваюць песню Марыя Лапцева, Аня Жарын, Феня Дзямідава. І Люда Арлова спявае разам з усімі, як быццам нарадзілася і вырасла ў Беларусі, у вёсцы з прыгожай назвай Палессе:

Мае ўсе таварышы
Даўно пажаніліся,
А я, маладзюсенькі,
Хаджу халасцюсенькі...

— Даярачкі нашы дамоў пайшлі, — гавораць калгаснікі,

што заседзеліся позна ля сваіх хат. І ў гэтых словах угадваецца вялікая павага да маладых жыхароў вёскі, якія ўмеюць добра працаваць і добра спяваць песні...

...Памятаю нядаўнюю сустрэчу з Людмілай і яе сяброўкамі на рабоце. Гэта было ў Паставах. У Доме культуры адбывалася раённая нарада прадстаўнікоў калгасаў, якая абмяркоўвала праект Прыкладнага Статута сельгасарцелі. Сталі называць дэлегатаў на рэспубліканскі з'езд калгаснікаў. Хтосьці прапанаваў: «Арлову Людмілу Міхайлаўну». Усе дружна прагаласавалі. А вышэй за ўсіх паднялі рукі, як мне здалося, даяркі Палескай фермы калгаса імя Заслонава, якія таксама былі на сходзе. Яны галасавалі за сваю загадчыцу, за сваю сяброўку.

А. ЮДЧЫЦ

Анатоль КРЫВІЦКІ

Беларусь

Беларусь мая, мужная!
Ты расціла сыноў, ды не з кволлага семени...
Нібы твой запавет,

колас жытні бяру,
Тут зярняты таго працавітага племені,
Што насенне ўзрацілі ў цяжкую пару.

Беларусь мая, моцная!

Твае думы —
цымбалы спявалі павучыя,
Каліноўскага голас —

маёнткі паліў,
І Купалавы песні прызыўна кіпучыя,
Нібы рэчак вясновых шырокі разліў.

Беларусь мая, вечная!
Векавечных бароў чую гоман натруджаны,
Песню мудрую слухаю сініх крыніц,
Дзе прасторы сцягамі чырвонымі збуджаны,
Дзе агонь Вечнай славы на плошчы гарыцы!

Беларусь мая, слаўная!
Я табой ганаруся, як матчынай ласкаю,
Моц бяру ў цябе ад нязломных дубоў.
Паўстае твая ява цудоўнаю казкаю:
Дужым МАЗаўскім гулам, у зорках капроў.

Я з табой навек,
Я твой сын.
Мая родная маці,
Мая Беларусь!

Міхась ПАРАХНЕВІЧ

Далёкая вясна

Зноў хмурыцца імжою
сіняватай...
Дзень добры, вёска даўняе
вясны!..
Тады я стрэў цябе ля гэтай хаты,
І ты прыйшла навекі ў мае сны.

Нямала я блукаў па свеце
белым
Пасля часіны развітальнай той.
Хадзіў з адной, а ты мне сэрца
грэла,
Спяваў з другой, а чуў я голас
твой.

Мы ў маладосці шмат не
разумелі,
А лёс не ліст, не утрымаць
рукой.
Гады прайшлі, і вёсны працяглі,
Ізноў ля хаты я стаю тваёй.

Я зразумеў: сустрэча будзе
лішняй,
Другога лашчыць кос пушыстых
шоўк.

Няхай спакойна пад знаёмай
вішняй
Дачка гуляе з лялькай-галышом.
Няхай над хатай будзе мірным
неба,
І сад квітнее ў тваіх мірных
снах.
Пайду цішком. І, мусіць, гэтак
трэба.
Бывай, мая далёкая вясна!

Алег ЛОЙКА

Каторы ўжо раз закаханы...

Каторы ўжо раз закаханы
У цябе я —
дзесаты, соты!..
Перахоплівае дыханне,
Як ты парушаеш самоту.

Променем сонца ласкавым,
Цёплым, як ён, і няўлоўным
Прыходзіш у сон светлай
явай,
Яву — сном робіш
чароўным.

З поля прыходзіш — сэрца
Пяе жаўруком нестрымана.
З бору прыходзіш — рвецца
Да сонца сасонкай з туману.

З лугу прыходзіш — вочы,
Як подых атавы надрэчнай,—
Бусел клякоча-прарочыць
Атаве расці нашай вечна...

Ці позніх зарніц калыханне,
Ці ліўняў ліпнёвых грымоты,
Перахоплівае дыханне...
Дзень добры,
шчасце мае ты!..

Філіял фабрыкі імя Крупскай у г. Дзяржынску.

У 1930 годзе на ўскраіне Мінска, у раёне Чэрвеньскага рынку, выраслі карпусы новай, на той час вялікай фабрыкі. Гэта было адно з першых прадпрыемстваў, пабудаваных Савецкай уладай, і рабочыя фабрыкі з гонарам прысвоілі ёй імя Крупскай. Фабрыка шыла бялізну, лёгкае адзен-

не. Ішлі гады... Адна пяцігодка змяняла другую, і наша фабрыка набірала сілу і моц, павялічвала свой асартымент.

Пасля вайны пачалося другое жыццё фабрыкі. Паскоранымі тэмпамі аднаўляліся карпусы, абсталяванне—і вось зноў «Крупская» пачала апрацаваць людзей, пастаўляць

у магазіны сваю сціпую, але вельмі патрэбную ў той час прадукцыю. Памятаеце, гэта былі паліто з шэвіёту, «плюшаўкі», якія служылі сваю добрую службу нашым жанчынам, жаночыя касцюмы, мужчынская бялізна. У 1950 годзе замест старога, драўлянага, узводзіцца новы трохпавярховы корпус, дзе раз-

ПАШЫТА

мясціліся цэхі па пашыву паліто і касцюмаў, падрыхтоўчы і раскройны цэхі. А ў 1965 годзе наша фабрыка рэарганізавалася ў буйнае мінскае швейнае аб'яднанне імя Крупскай з двума філіяламі—у Барысаве і Дзяржынску. З таго часу рэзка мяняецца і наш асартымент і наша рэпутацыя сярод тых, для каго мы працуем. Ствараюцца новыя мадэлі адзення, удасканальваецца іх канструкцыя, адпрацоўваецца тэхналогія па кожнаму відзе асартыменту.

Думаю, што не памылюся, калі скажу, што паліто «джэрсі» з футравай аддзелкай, на ўцэпленай падкладцы з задавальненнем носяць многія нашы жанчыны.

Не скардзяцца, пэўна, і на футравыя паліто, і на мужчынскія сарочкі, і на многія іншыя вырабы фабрыкі.

«Работніца і сялянка» знаёміць у гэтым нумары сваіх чытачоў з некаторымі нашымі сённяшнімі мадэлямі. Я хацеў бы назваць вам людзей, якія працавалі над гэтымі мадэлямі, пакінулі ў кожнай з іх і сваю творчасць, і фантазію майстроў адзення, і, безумоўна, кавалачак сваёй душы.

Аўтарам большасцей ма-

Паліто зімовае.

Паліто дэмісезоннае з «джэрсі», аздобленае футрам.

Паліто дэмісезоннае.

Паліто зімовае і футра.

Паліто дэмісезоннае на паралоне.

Фота Е. Брыля.

НА „КРУПСКАЙ“

дэлей з палатна «джэрсі» з'яўляецца мастак Уладзімір Ярашчук, а над канструкцыямі гэтых мадэлей працавалі канструктары Марыя Старавайтава, Галіна Бублінеўская, Людміла Касіловіч, Людміла Маленка, лабаранткі Ядвіга Мухамор, Эна Колтун, Вольга Свірыд. Стараннем і працай канструктараў Розы Кунцэвіч, Людмілы Касіловіч, той жа Марыі Старавайтавай былі створаны і падрыхтаваны да запуску ў вытворчасць мадэлі жаночых футравых паліто. У гэтых модных і прыгожых вырабах нашай фабрыкі ёсць вялікая доля працы канструктараў Наталлі Фядотавай і Людмілы Маленка.

Я назваў імяны і прозвішчы людзей, якія працуюць у эксперыментальным цэху, калі так можна сказаць, ля калыскі новага адзення. Зразумела, можна было б назваць яшчэ многіх-многіх людзей, работніц нашага шматтысячнага, у асноўным жаночага калектыву, якія ўносяць сваю долю працы ў ваша паліто, касцюм, футра.

Якія планы нашай фабрыкі на будучыню? З пашырэннем вытворчых магутнасцей прадпрыемства і яго філіялаў, за лік лепшага тэхнічнага аб-

сталявання, паляпшэння яго ўмоў працы ў бліжэйшым будучым мы маем намер значна павялічыць выпуск усіх швейных вырабаў. Гэта значыць, што ў магазінах для вас, дарагія пакупнікі, з'явіцца большая колькасць тых самых паліто з «джэрсі», якія вам спадабаліся, футравых паліто пад норку, каракуль, цыгейку. Будзем думаць над удасканаленнем мадэлей, шукаць новыя, модныя фасоны.

Хацелася б выказаць адно пажаданне. Фабрыкам, якія выпускаюць тканіны для верхняга жаночага адзення, трэба неяк больш аператыўна паварочвацца, распрацоўваць і выпускаць новыя тканіны, паспяваць у нагу з модай, з патрабаваннямі пакупніка. Ну і з фурнітурай у нас, як і на многіх іншых прадпрыемствах, таксама бываюць перабоі і непаладкі. Новы завод фурнітуры, які створан у Мінску, пакуль яшчэ не можа задаволіць нас ні якасцю сваіх вырабаў, ні разнастайнасцю. А, між тым, кожнаму вядома, што ад аздобы ў многім залежыць знешні выгляд верхняга адзення.

Мікалай СЫСАЎ,
галоўны канструктар
фабрыкі імя Крупскай.

Традыцыйныя сустрэчы з работнікамі фабрыкі.

Марыя Станіславаўна СТАРАВОЙТАВА, старшы канструктар эксперыментальнага цэха. Працуе на фабрыцы пятнаццаць гадоў.

«Падарожжа па Дняпры»
(Я. Колас і Я. Купала).
Карціна мастака
З. Паўлоўскага.

У ЦЯЖКІ ЧАС ВАЙНЫ СУРОВАЙ

У ЛІСТАПАДЗЕ гэтага года споўнілася 87 год з дня нараджэння Якуба Коласа. Прапануем чытачам пісьмы і старонкі жыцця народнага паэта з гадоў Вялікай Айчыннай вайны.

У час Вялікай Айчыннай вайны Якуб Колас жыў і працаваў у Ташкенце. Нягледзячы на тое, што паэт апынуўся ў цяжкіх умовах, ён, не марнуючы часу, прымаецца за творчую працу, піша вершы, паэмы, фельетоны, публіцыстычныя артыкулы, прасякнутыя нянавісцю да нямецка-фашысцкіх захопнікаў, нязломнай верай у перамогу над ворагам.

Аб знаходжанні Якуба Коласа ў Ташкенце, аб яго жыцці, творчай і грамадскай дзейнасці, дружбе з узбекскімі пісьменнікамі напісаны вершы, артыкулы, успаміны. Гэтыя матэрыялы друкаваліся ў газетах і часопісах, змешчаны яны і ў кнігах аб дзейнасці беларускага песняра, якія выпускала выдавецтва «Навука і тэхніка».

Багатая і разнастайная перапіска Якуба Коласа, яго не апублікаваныя раней вершы і артыкулы надрукаваны ў 12-томным Зборы твору народнага паэта.

Аднак і да гэтага часу выяўляюцца новыя факты з жыцця і дзейнасці Якуба Коласа, но-

выя дакументы, фотаздымкі, пісьмы, неапублікаваныя матэрыялы, якія значна ўзбагачаюць біяграфію і творчае аблічча выдатнага песняра беларускага народа.

7 лістапада 1942 года ў Ташкенце адбыўся вечар, прысвечаны светлай памяці Янкі Купалы, які ўсяго некалькі дзён не дажыў да свайго шасцідзесяцігоддзя. На вечары з дакладамі аб жыцці і творчасці Янкі Купалы выступілі вучоныя, рускія і беларускія пісьменнікі. З гэтага выпадку Якуб Колас паслаў жонцы Янкі Купалы пісьмо. Яно захоўваецца ў фондах музея Янкі Купалы. Якуб Колас пісаў:

«Дарагая Уладзіслава Францаўна!

Ніколі не думаў я, што мне прыйдзеца пісаць Вам пры такіх цяжкіх абставінах, калі на ўсіх нас, хто ведае Янку, хто з ім жыў, наваліцца такое вялікае гора. Ад усяго сэрца выказваю Вам маё сардэчнае спачуванне ў Вашым вялікім гора. Але гэта не толькі Ваша асабістае гора — гаруем усе мы. Не верыцца мне, што ўжо не сяду я болей побач з Янкам за адным сталом. Але што паробіш? Так, відаць, судзіла ўжо доля. Ніколі не думаў таксама я, што страта Янкі таксама вострым нажом

пройдзе ў сэрцы. А за апошні час мы так мала абменьваліся думкамі, словамі, пісьмамі. Таксама цяжка і тое, што ў апошні час мы жылі так далёка адзін ад другога.

Учора, у дзень яго нараджэння, мы наладзілі ад нашай Акадэміі жалобны вечар памяці Янкі. Многа было нашых беларусаў. Усе, хто толькі мог, прыйшлі ўшанаваць памяць свайго друга, лепшага песняра-баяна. Выступаў на вечары і я. Рабіў невялікі даклад на тэму: «Янка Купала і яго паэзія». Сягоння ў Маскву па радыё павінны перадаць мой верш, прысвечаны светлай памяці Янкі: «Над магілай друга». Верш пераклаў Гарадзецкі, і ў яго перакладзе мы перадаем у Маскву. Гэты верш па-беларуску і ў перакладзе Гарадзецкага я пасылаю Вам, як мой невялікі дар памяці лепшага друга. Пасылаю Вам і запрашальны білет, у якім названы даклады і дакладчыкі. Вечар быў надзвычай шчыры, цёплы, сардэчны. Нашы даклады, прысвечаныя Янку, мы хочам выдаць асобнаю кніжкаю.

Напішыце нам некалькі слоў. Марыя Дзмітраўна, Данік і Міхась сардэчна Вам кланяюцца і падзяляюць нашу агульнае вялікае гора...

Прыцяцельскі цісну Вашу руку, жадаю Вам сілы, здароўя.
Якуб Колас».

Даклады, як і піша Якуб Колас у пісьме да Уладзіслава Францаўны, былі ў хуткім часе падрыхтаваны навуковымі супрацоўнікамі Інстытута літаратуры АН БССР да друку і выдадзены на рускай мове асобнай кнігай пад загалоўкам «Пам'яці Янкі Купалы» (выдавецтва АН БССР, 1943 год).

2 лістапада 1943 года Колас развітаўся з узбекскай зямлёй і паехаў на захад... Ехаў ён праз Казахстан. «Зямля, за невялікімі выключэннямі, была прыпудрана снегам... З Урала мы ўбачылі яснае неба і ласкавае восеньскае сонца. Калі не памыляюся, 6-га вечарам у Чкалаве пачулі радасную вестку аб узяцці Кіева. У дарозе святкаваў дзень свайго нараджэння — 3.XI... У Маскву прыехалі са спазненнем, ішоў мокрый снег. Я непакоіўся, ці атрымаюць тэлеграму ў Маскве... У Маскве нас сустрэла цэлая грамада народу: Міша (брат жонкі паэта М. Д. Каменскі. — М. Ж.), Данік (старэйшы сын паэта), Лынькоў, Броўка, Глеб-ка, Гурскі», — запісваў паэт.

Адразу паехалі да М. Д. Каменскага ў Клязьму. Але неўзабаве Колас зноў у Маскве — прымае ўдзел у сесіі Вярхоўнага Савета, а таксама ў пленуме Камітэта па дзяржаўных прэміях.

Нарэшце Якуб Колас зноў убачыць родную Беларусь! Ён збіраецца на сесію Вярхоўнага Савета БССР, у вызвалены ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў Гомель. 14 сакавіка прыехаў у Нова-Беліцу. Тут, у клубе запалкавага камбіната, што ўцалеў ад варожага бамбёжкі, адбывалася сесія. Якуб Колас выступіў з прамовай. Ён сказаў: «Сёння, калі мы праводзім нашу сесію на глебе роднай зямлі, мне хочацца пакланіцца ёй і яе народу за іх бязмерныя пакуты. Усе мы адчулі і перажылі вострае пачуццё суму і болю па роднай зямлі. Мы пазналі горыч цяжкай, змушанай разлукай з ёю і са сваім народам. Праз гэту разлуку мы яшчэ мацней палюбілі сваю краіну, спаленую і параненую, апаганеную і патопаную табунамі гітлераўскай двуногай жывёлы. Мы яшчэ бліжэй пазналі і глыбей ацанілі свой гераічны шматпакутны народ. Многа цяжкіх лет было ў гісторыі беларускага народа, шмат гора і няшчасця перанеслі яго плечы, але ніколі не гнуліся яны безнадзейна і пакорна пад ударамі жыццёвай нягоды, пад цяжарам чужаземнай навалы. Мужна і стойка, не падаючы духам, змагаўся беларус за сваю чалавечую годнасць. У горне барацьбы і па-

куты гартавалася, як сталь самай высокай якасці, яго воля, сіла і жыццёстойкасць. І гэтых сіл яго душы не пахіснуў ніякі вораг».

Гаворачы далей аб гераізме сыноў і дачок беларускага народа, Якуб Колас сказаў, што нашы дзеці і ўнукі будуць складаць пра іх песні і легенды.

Тады ж Якуб Колас агледзеў Гомель і яго ваколіцы і напісаў артыкул «На руінах Гомеля», які быў надрукаваны 31 сакавіка 1944 года ў газеце «Савецкая Беларусь».

Якуб Колас пабываў і ў мястэчку Азарычы, дзе быў фашысцкі лагер смерці, сустраўся з людзьмі, якія перажылі здзекі захопнікаў. Паэт з'ездзіў у Калінкавічы, дзе ў памяшканні гарадскога клуба размясцілі вызваленых з Азарыцкага лагера вязняў. Пра ўражанні ад гэтай паездкі пісьменнік раскажа ў крыху пазней у артыкуле «Лагер смерці».

«У скорым часе па прыездзе ў Беларусь атрымаў я Ваша пісьмо. Роўна месяц таму, 12. III, я ездзіў у Нова-Беліцу, прыгарад Гомеля, на сесію Вярхоўнага Савета БССР... Ад'ехаўшы кіламетраў сто, а можа і меней, ад Масквы, пападаем у зону, дзе кіпелі бітвы. Нідзе няма цэлае станцыі. Навокал руіны, бітая тэхніка, гарэлыя танкі, вагоны. Усё гэта валяецца пад адхонам. Калі я пабачыў родныя беларускія землі і лясы, дык мяне ахапіла такое пачуццё, што мне захацелася плакаць», — успамінаў потым Колас пра гэту сустрэчу з бацькаўшчынай у пісьмах да Эдзі Агняцэвіч, якія яна перадала музею Якуба Коласа.

Вярнуўшыся ў Клязьму, народны паэт працаваў над новымі раздзеламі паэмы «Адплата».

У хуткім часе быў вызвалены ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў Мінск. Туды выехалі беларускія пісьменнікі і грамадскія дзеячы. Якуб Колас таксама пачаў збірацца ў Мінск. Неўзабаве народны паэт прыехаў у Беларусь. Аднак з прычыны хваробы жонкі вымушан быў зноў вярнуцца ў Маскву. «Учора прыляцеў з Мінска, — піша Колас у адным пісьме. — У Мінск я выехаў 3. XII... У Мінску покі што цяжкавата. Але горад ажывае. З вясны пачнуцца вялікія аднаўленчыя работы».

11 чэрвеня 1945 года Колас паведамляе знаёмай: «Заўтра выязджаю ў Мінск».

Вярнуўшыся ў Мінск, Якуб Колас нізка пакланіўся роднай беларускай зямлі і адразу ж узяўся за працу.

М. ЖЫГОЦКІ,
супрацоўнік музея
Якуба Коласа.

Мама, пачытай!

МІШКА

Віталій КОСТЫЛЕЎ

Апавяданне

Дарослыя стамляліся на рабоце за дзень і весці коней на пашу давяралі нам, хлопцам.

Весела імчацца на борздым кані. Вецер спявае ў вушах. Сэрца замірае.

Толькі здымуць хамуты з коней — мы ўжо сядзім верхам. Толькі на старога Мішку садзіцца ніхто не хацеў. Худы ён, скура ды косці.

Адпускаць Мішку без седака нельга. Дарога лесам. Паверне ў гушчар — шукай тыдзень, пакуль сам да вёскі не выйдзе.

Аднойчы паспрачаліся хлопцы, чыя чарга весці Мішку ў начлег, і рашылі, што ехаць мне. Слова не далі сказаць, ускочылі на коней і запылілі па дарозе.

Што рабіць? Узлез я на востры Мішкаў хрыбет і са злосцю ўдарыў каня дубцом. Мішка брыкнуў заднімі нагамі, я з размаху пераляцеў цераз яго галаву і ўдарыўся аб камяністую дарогу. У вачах пацямнела, я страціў прытомнасць.

Калі ачомаўся — здалося мне, што па твары водзяць мокрай анучай. Расплюшчыў вочы: стаіць нада мною Мішка. Гэта ён мяне языком ліжа.

Падумаюся — ногі як нажом рэжа. Узлезці на Мішку не магу. Сеў на зямлю, хоць плач.

Гляджу: конь падгінае пярэднія ногі, апускаецца на калені. Я спачатку спалохаўся: што з ім? А ён на мяне касавурыцца, чакае.

Няўжо для мяне апускаецца?

Мішка чакае. Я так-сяк запоўз на Мішкаву спіну, і конь асцярожна падняўся.

Ну, малайчына, думаю. Толькі куды ехаць? На лбе ў мяне вялікая шышка, з локця кроў сочыцца. Дадому? Прастаіць тады Мішка ўсю ноч у канюшні ля сухога сена.

Паехаў на пашу. Насустрач хлопцы, яны паспелі ўжо адвесці коней. Я аб'ехаў іх бокам, каб не ўздумалі сцебануць чым-небудзь майго Мішку.

Дома я раскажаў пра ўсё. Маці не паверыла. Пабіўся з некім, кажа. А бацька сказаў:

— Нічога дзіўнага. Мішка два гады пры партызанскім атрадзе служыў. На ім раненых вазілі. Санітары дрэсіравалі яго, вучылі. З таго часу столькі год мінула, а не забыў Мішка. Залаты конь!

ДРУГІ ВАРЬЯНТ

Святлана КЛІМКОВІЧ

Мал. К. Ціхановіча

Даўно асыпалася лісце, імжэў халодны дождж, але вячэрні горад здаваўся яшчэ прыгажэйшым. Мокры асфальт адлюстроўваў агні ліхтароў і рэклам, успышкі аўтамабільных фар і бягучыя агеньчыкі ліфтаў. Мільгалі рознакаляровыя плашчы і парасоны, людзі, размаўляючы і смеючыся, прабягалі міма Валеркавай лаўкі.

— Памятаеш, Валерка,— гучэў голас Ніны,— у мінулым годзе ў гэты дзень ужо ішоў снег.

— Так, і ў цябе раставалі сняжынкі на вейках. Мы сядзелі на гэтай лаўцы і дамаўляліся сустрэцца тут жа праз год, што б ні здарылася. Я не ўяўляў тады, колькі можа здарыцца за год.

— У дваццаць год шмат чаго не ўяўляеш. А потым прызвычайваешся да таго, што лёс кідае цябе то ўверх, то ўніз. І чым вышэй уверх, тым больш балюча падаць.

— Толькі навошта ты бярэш на сябе ролю лёсу? Усё залежыць ад цябе адной.

— Пра дыплом табе трэба думаць, а не пра мяне.

— Вось-вось, скажы мне яшчэ, што ты старэйшая за мяне на восем год, што ў цябе сын у першым класе, што ў маіх бацькоў будзе інфаркт... Як быццам ты не разумееш, што мне пляваць на гэтыя восем год, што бацькі нікуды не дзенуцца і пра Паўліка твайго я буду клапаціцца не горш, чым калі б мне было сорака...

— І на бацькоўскія сходы будзеш у школу хадзіць...

— І буду!

— Добра, добра, скажам там, што ты брат Паўліка, мой старэйшы сын.

— Ды кінь ты, хіба ў гэтым справа? Проста, мусіць, не ўсе людзі ўмеюць кахаць. Бываюць жа, напрыклад, сляпыя ад нараджэння. Як ім раскажаш пра вясёлку?

— Бываюць, Валерычак. Толькі ўлічы, што сляпымі становяцца часам і пасля нараджэння. Напрыклад, калі ім лінуць у вочы сернай кіслотой.

— Як ты мне?

— Не, гэта толькі халодная вадзіца. Кіслотой — інакш...

— Але ж ты вярнулася да мужа?

— Я не пра яго...

— Ну добра, цябе хтосьці вельмі моцна пакрыўдзіў. Цяпер ты мяне, а потым я кагосьці. Што тады будзе на свеце?

— Валерка, а табе не абрыдла мяне ўвесь час папракаць? Ты калі-небудзь бацьку гадзінікі з рознымі маятнікамі, якія вісяць побач? Некаторы час здаецца, што яны стукаюць у лад, а потым зноў пачынаюць ісці ўразброд. Так і людзі, калі ў іх розная хада.

— Я разумею, што ты хочаш сказаць, толькі ты вельмі спрашчаеш. Я параўнаў бы нас хутчэй з рэзаніруючымі струнамі.

Мая вельмі моцна гучэла, і ў цябе ў душы штосьці адгукнулася...

— Тым больш, чым жа я вінавата?

— Тым, што ўсё гэта няпраўда! Нінка, любая, ты ўспомні, якая ты год назад была прыгожая, ты проста свяцілася, на цябе ўсе праходзілі азіраліся. А цяпер, калі ты ўсё абдумала, узважыла, зрабіла так разумна, як толькі маглі жадаць сваякі і суседзі, на цябе балюча глядзець. Я часта стаю на другім баку вуліцы, калі ты ідзеш з работы такая стомленая, такая худая...

— Я стамляюся на працы.

— Няпраўда. Ты проста ўся пагасла.

— Валерка! Ну, паспрабуй мяне зразумець яшчэ раз. Ты разумны, здольны, праз паўгода цябе чакае аспірантура. Ты павінен вучыцца, адпачываць, нарэшце, веселіцца, як усе твае сябры. Дык чаму я павінна ўзваліць на твае плечы майго сына, кватэру з пачным ацяпленнем, хворую маці — ты ж ведаеш, што такое догляд чалавека, прыкаванага да пасцелі? Усё гэта — і ты, такі непрыстасаваны, выпеставаны сям'ёй. Калі я гаварыла з тваёй мамай, я ўвесь час думала: а калі б Паўлік, мой сын, апынуўся на тваім месцы? Ведаеш, я таксама была б супраць.

— Чаму?

— Хіба я толькі што не растлумачыла?

— Мы гаворым з табой, як героі з розных кніжак. Тое, што немагчыма ў тваёй, магчыма ў маёй.

— Мы проста гаворым на розных мовах.

— Так, ты гаворыш на мудрай і цвярозай мове дарослых людзей. Як я ненавіджу гэтую мову! Не, гэта проста дзіўна: усе, усе ведаюць, што мне трэба для шчасця, — і бацькі, і сябры. Толькі нікому няма справы, што мне без цябе наогул жыць не хочацца, ні шчаслівым, ні няшчасным. Ды што гаварыць пра іх! Нават ты, калі перад табой стаў выбар...

— Вось тут ты памыляешся, Валерычак. Выбар у мяне быў небагаты: ці ты ўсё жыццё шкадаваў бы, ажаніўшыся са мной, ці будзеш усё жыццё шкадаваць, страціўшы мяне. Мяне больш задавальняе другі варыянт.

...Хтосьці крануў яго за плячо. Валерка ўзняў галаву. Перад ім стаяў хлопец з павязкай дружынніка на рукаве.

— Я пытаўся, ці не знойдзецца ў вас закурыць.

Валерка моўчкі працягнуў яму пачак з цыгарэтамі. Той падзякаваў, але не спяшаўся адысці ад лаўкі, і Валерка зірнуў на яго з адкрытай варожасцю.

— Я яшчэ хацеў задаць вам адно пытанне, — раптам сказаў хлопец. — Вы не злуйце, калі ласка, але я даўно тут дзяжуру і міжволі звярнуў на вас увагу. Вы цэлы вечар сядзіце тут адзін, курыце цыгарэты за цыгарэтай і нічога не заўважаеце. А дождж мацнее. Дык вось, ці ўпэнены вы, што запаленне лёгкіх пажожа вырашыць хоць адну з вашых праблем, у чым бы яны ні заключаліся?

Толькі цяпер Валерка заўважыў, што прамок наскрозь. Адказваць не было чаго, ды і не было патрэбы, ён паслухмяна падняўся з лаўкі і пайшоў да бліжэйшага канца бульвара. Голас Ніны ўсё яшчэ гучаў у вушах, яе думкі цяклі адна за адной з не ўласцівай ёй паслядоўнасцю — усе іх ранейшыя доўгія размовы зліваліся ў адну ў абвостранай Валеркавай памяці.

Вядома, яму даўно час дадому. Ніна не прыйдзе. Яна выбрала другі варыянт.

«АДЧЫНІЦЕ МНЕ ДЗВЕРЫ!..»

Кепска чалавеку зрабілася ўначы. Чалавек прачнуўся ад таго, што раптам адчуў: памірае!.. У мозгу, расколатым страшэнным болем, успыхнула цьмяным агеньчыкам: трэба клікаць людзей на дапамогу... Апошнім намаганнем волі чалавек паспрабаваў узняць галаву і тут жа — агеньчык патух — страціў прытомнасць. Стогну яго не пачуў ніхто.

Чалавек жыў адзін.

Ачнуўшыся, чалавек споўз з пасцелі, дапоўз да дзвярэй (свадомасць падказвала: «Толькі не ўставай на ногі! Толькі не ўставай...») і — адкуль узялася сіла — адмакнуў іх і выпаўз на лесвічную пляцоўку. Шукаць паратунку ў людзей, у суседзяў.

За першымі дзвярыма жылі трое: глухая, за восемдзесят гадоў, старая жанчына, яе дачка, прыкаваная хваробай да ложка, і доччын гаспадар, здаровы малады мужчына. Першыя дзверы не адчыніліся: старая не чула, хворая сама стагнала, мужчына, як і штодня, як і заўсёды, спаў п'яны.

З-за другіх дзвярэй азваўся незадаволены сонны голас: «У нас няма тэлефона. Хуткую дапамогу выклікайце з аўтамата!»

За трэцімі дзвярыма чуліся крокі, чуліся галасы — наперабой — жаночы і мужчынскі: «Міша, Міша, просіць хуткую дапамогу выклікаць...» «Ты ведаеш, хто там яе просіць? Я зараз зніму трубку і міліцыю паклічу!» «Жанчына просіцца...» «Ну, і што з таго, што жанчына — ты яе ведаеш?..»

Бразнулі некалькі разоў замкамі, відаць, правяралі — і за трэцімі дзвярыма людзі прытаіліся ці мо, супакоеныя надзейнымі запорамі, леглі ў пасцель.

...Стогны на пляцоўцы пачула жанчына з першага паверха. Яна калыхала дзіця і пачула: стогне чалавек. Яна пакінула дзіця ў калясцы і, як была, у начным халаціку, кінулася на дапамогу таму, хто можа паміраў і прасіў ратунку. Каб выклікаць «хуткую дапамогу», ёй давялося бегчы да аўтамата аж на рог вуліцы — суседзі, у якіх быў тэлефон і былі надзейныя замкі, і ёй не адчынілі! Яна не адступілася ад чужое бяды, аж пакуль не прыехалі дактары.

А тым часам людзі-суседзі за начнымі дзвярыма іх толькі што збудаванага вышыннага дома на Партызанскім праспекце спалі і снілі сны...

* * *

У гэтым кароткім уступе без імён і прозвішчаў, без дакладнага адраса няма «мастацкага домислу». На жаль, усё, што тут расказана, дакументальна праўдзівае. І я не сумняваюся, што той, пра каго пішуцца гэтыя радкі, пазнае сябе, калі толькі будзе чытаць іх. І можа абудзіцца і загаворыць сумленне, можа сорама — хоць перад уласнымі дзецьмі — апаліць твар і каліне ў сэрца: такое ж можа здарыцца і са мною... Ад гэтага — на ўсё жыццё — ніхто не застрахаваны!

І што было б, якім жудасным здаваўся б нам свет і людзі, каб на заклік адчаю: «Адчыніце мне дзверы!..» — дзверы замыкаліся на запоры, а людзі за дзвярыма глухлі і нямелі?..

Я пішу пра гэты выпадак, каб перайсці да другога расказу, пра тых людзей, якія ўсё сваё жыццё — з маладосці да старасці — аддаюць другім людзям. І гэта не лічыцца ні дабрачыннасцю, ні подзвігам — гэта ўсяго толькі, як у кожнага з нас, штодзённая работа. Работа — ратаваць, аблегчаць пакуты, абнадзейваць і тады нават, калі ўжо няма надзеі... І пры гэтым ні словам, ні позіркам урач не павінен паказаць, што і ён чалавек з плоці і крыві, што і ў яго ёсць сэрца, якое баліць, ёсць слёзы, што і самому яму, часам, ой як патрэбна падтрымка... Гэтыя думкі прыходзяць да мяне кожны раз, калі я страчаюся з урачамі — часцей за ўсё тады, калі яны лечаць не мяне, а некага. Калі мы хворыя, мы тады заняты пераважна ўласнай хваробай і ні да кога нам няма справы... Усведамленне зробленага прыходзіць да нас толькі тады, калі нам ужо нішто не пагражае...

«Я некалькі год быў прыкаваны да ложка, а цяпер я хаджу на ўласных нагах! Урачы паставілі мяне на ногі, і хоць я жыву на зямлі 66 год, такіх залатых людзей я яшчэ не бачыў, не страчаў».

«Самаму дарагому і любімаму чалавеку Ларысе Паўлаўне Голес дзякую ад усяго сэрца за той клопат, які я адчуваў штодня, пакуль лячыўся ў яе».

«Я, Аўручка Соф'я Аркадзьеўна, да сэрца кранута дабрацю і шчырасцю ўрача Валянціны Канстанцінаўны Хасіневіч. Дзякую ёй і ніколі не забуду».

«Глыбокапаважаная Людміла Мікітаўна! Пакідаючы бальніцу, я ад усяго сэрца выношу Вам падзяку за тое, што Вы гэтак мужна змагаліся за маё жыццё і вярнулі яго мне».

А вось яшчэ адна падзяка ветэрана вайны:

«Ад усяго сэрца дзякую ўсім дактарам неўралагічнага аддзялення, усім сёстрам і санітаркам, усім работнікам харчовага блоку за іх добрыя і сардэчныя адносіны да мяне асабіста і да ўсіх маіх таварышаў па палаце».

...Можна было б, вядома, пералічыць усе прозвішчы. (Дарэчы, неўралагічнае аддзяленне 6-й мінскай бальніцы мае ўсяго толькі чатырох урачоў: загадчык аддзялення Шульга Людміла Мікітаўна, яе намеснік Хасіневіч Валянціна Канстанцінаўна і дактары Голес Ларыса Паўлаўна і Ахрэменка Аляксандр Якаўлевіч. Медыцынскіх сясцёр — 13. Санітарак — 5 чалавек.) Можна было б падаць біяграфіі кожнага медработніка — факты жыцця і да іх паслужбовы спіс. Можна было б сказаць, што аддзяленне, якое працуе (разам з усёй бальніцай) усяго яшчэ толькі чатыры гады, жыве з дня ў дзень пошукамі і ўдасканаленнем і новых метадаў лячэння, і стылю работы, і стылю ўзаемаадносін — і з хворымі і паміж супрацоўнікамі.

Неабходна сказаць таксама, што цяжкасцей яшчэ не менш, чым перамог. Тым даражэйшая кожная перамога. Уявіце сабе: пакласці ў палату чалавека без мовы, пазбаўленага рухомасці ў руках і нагах — і праз два месяцы выпісаць яго з гэтае самае палаты зноў на нагах, зноў са смехам на вуснах... Думаецца, не «ўрастае» ён за гэтыя два месяцы ў сэрца ўрача? Думаецца, урач гэтак хутка забудзе дні і ночы, якія правёў ён каля таго ложка? Прычым, сам ён, хворы, і не здагадваўся нават, як вагаліся шалі, як яны цягнулі ўніз... Не здагадваўся, бо поруч з ім стаяў, як белы анёл-збавіцель, доктар, якому ён верыў, як богу... І гэта вера памагла ім абайма... Куды цяжэй бывае там, дзе няма веры (а бывае ж і гэтак), і дзе яе трэба ўсяліць: дотыкам рукі, позіркам, усмешкаю, а часам і сярдзіца накрываць!..

І не верце таму, хто кажа, што дактарам «усё роўна», што дактары не плачуць... Проста мы не бачым іх слёз і не адчуваем іх болю. Гэтым яны нас таксама ратуюць — ад нашай хваробы, ад нашай уласнай слабасці...

Урач не мае права адмовіць. Не мае права не памагчы. Ён заўсёды памятае: з таго дня, як прыняў ён клятву Гіпакрата — ён абавязаны!

А мы?

Чуеце? Зноў нехта стукае: «Адчыніце мне дзверы!..»

Алена ВАСІЛЕВІЧ

Так пачынаецца рабочы дзень у аддзяленні. Ідзе «пяцімінутка».

Фота М. Мінковіча.

ТРАКТАРЫСТКА

Аня вярталася дамоў позна. Нейкае новае пачуццё поўніла грудзі, хацелася спяваць ад радасці. Тое, аб чым яна ўпай марыла ўвесь апошні час, збылося: камсамольская ячэйка вёскі Новая Гайна прыняла яе, Аню Рыбчык, у свае рады. Маці адразу заўважыла, што ў дачкі адбылася нейкая падзея.

— Што гэта з табою, Аня? Чаго ты такая ўсхваляваная?

— Мяне прынялі ў камсамол, мама.

— І што вы будзеце рабіць, камсамольцы? — ціха, з нейкай трывогай запытала маці.

— Як што? Будаваць новае жыццё. Я яшчэ і вучыцца пайду. Вячэрняя школа ў вёсцы хутка адчыніцца.

Маці больш нічога не гаварыла, толькі ківала галавой, гледзячы на дачку, і думала аб тым, што мінулае адышло ў нябыт.

Бацькі Ані аднымі з першых у вёсцы ўступілі ў калгас. Ва-

семнаццацігадовая Аня днём даглядала і даіла кароў, а ўвечары ішла ў пачатковую школу, вучылася чытаць, пісаць.

Бурныя, незабыўныя дні перажывала тады вёска. Калектывізацыя, барацьба з кулацтвам, ліквідацыя непісьменнасці — усё гэта тым ці іншым чынам датычыла кожнага. Асабліва актыўна ўдзельнічала ва ўсіх справах моладзь.

У 1935 годзе Аня Рыбчык скончыла вячэрняе аддзяленне пачатковай школы. Працавала на палявых работах. Тады на калгасных гонях хадзілі ўжо трактары. Калгас вёскі Новая Гайна абслугоўвалі механізатары Янушкавіцкай МТС. Тэхніка сюды прыбывала, а вось кадры не хапала. Аня ведала, што на трактарах працуюць не толькі хлопцы, але і дзяўчаты, і ўпай марыла таксама сесці за руль трактара. Але як трапіць на вучобу?

Аднаго разу на камсамольскім сходзе абмяркоўвалася пытанне: каго паслаць на кур-

сы ў Янушкавіцкую МТС на падрыхтоўцы трактарыстаў.

— Пашліце мяне, — папрасіла Аня.

Усе паглядзелі на невысокую чарнявую дзяўчыну, нібы ўпершыню ўбачылі яе, а нехта пажартаваў:

— Глядзі, каб не плакала пясля, бо «сталёвы конь» наравісты.

— Не заплачу, — адказала Аня.

Зімой 1936 года яна ўжо вучылася на трохмесячных курсах пры Янушкавіцкай МТС. Нялёгка было авалодваць сакрэтамі складанай машыны, маючы за плячыма толькі пачатковую адукацыю. Але вучылася настойліва, калі што было незразумелым, памагалі сябры або выкладчыкі.

Вясна 1939 года запомнілася Ані на ўсё жыццё. Яна ўпершыню самастойна села на трактар «ХТЗ». Давялося працаваць на палетках роднага калгаса. Цэлы дзень круг за кругам рабіла па шырокім загоне, роўна кладучы скібы на брынялай, разагрэтай красавіцкім сонцам зямлі.

Дзень хіліўся к вечару. Аня ўжо ўзарала норму, але ёй вельмі хацелася перавыканаць заданне, узараць увесь загон. І яна працягвала работу. На апошнім крузе не агледзелася, як апынулася ў залітай веснавымі водамі лагчыне. Колы трактара закруціліся на месцы.

Яна дабавіла газу і павярнула руль у другі бок. Але колы трактара не зрушылі з месца, а толькі падаліся глыбей у зямлю.

Апусціўшы галаву, вярталася дзяўчына ў вёску. Вельмі хацелася не гаварыць нікому, што яе трактар заграз на полі. Але што зробіш, адной не выцягнуць. Зайшла да брыгадзіра трактарнай брыгады. Але той ці то ўсур'ёз, ці то жартам сказаў:

— Сама загразла, сама і выязджай.

Ані здалася, нібы ёй за каўнер лінулі сцюдзёнай вады. За ўсю ноч не заснула ні на хвіліну. А ледзь толькі развіднела, яна ўжо была ля трактара. Хутка на дапамогу прыехалі на конях калгаснікі. Трактар удалося выцягнуць з гразі. І зноў да позняга вечара працавала Аня на сваім «сталёвым кані», рыхтуючы глебу пад веснавую сяўбу, зноў на калгасным палетку роўна клаліся барозны, зноў у паветры не сціхала аднастайная песня матора.

На другі год Аню ўжо лічылі ў МТС вопытнай трактарысткай. Пераязджаючы з калгаса ў калгас, яна працавала на самых разнастайных работах.

Вялікая Айчынная вайна парушыла мірную працу нашага народа. Не спяваў больш сваёй песні трактар Ані Рыбчык. Яна

загнала яго ў калгасны паднавес, зняла самыя важныя дэталі і вузлы, надзейна схавала на сваёй сядзібе. І хоць фашысты прымушалі трактарыстку разам з іншымі механізатарамі рамантаваць тэхніку ў МТС, яна толькі рабіла выгляд, што займаецца справай, а ў душы верыла, што хутка зноў сядзе на трактар, каб ўзнімаць скібы на парослых пустазеллем калгасных палетках.

І гэты час настаў. Летам 1944 года Савецкая Армія вызваліла Лагойшчыну. У Новай Гайне адразу ж быў адноўлен калгас, зноў пачала дзейнічаць Янушкавіцкая МТС. У ліку тых, хто першым прыйшоў працаваць сюды, была і Ганна Рыбчык. Намаганнямі механізатараў удалося пусціць у ход тры трактары, у тым ліку і старэнькі «ХТЗ» — яго дэталі Ганна хавала на працягу чатырох гадоў гітлераўскай навалы.

Міналі гады. У многіх калгасах давялося працаваць трактарыстам: уздымала зяблівую, рыхтавала глебу да сяўбы, малаціла збожжа. Тады трактарамі прыводзілі ў рух малатарні. Нялёгка было: запасных частак няма, а «сталёвы конь» часта патрабаваў рамонт. Вялікі вопыт, добрае веданне тэхнікі дапамагалі Ганне «выціскаць» з трактара ўсё, што было можна.

У адну з пасляваенных зімаў Ганна Рыбчык, малоцячы збавіну ў вёсцы Рацькавічы, зламала правую руку. Усе думалі: канец рабоце, трактар будзе стаяць. А Ганна праз два дні прыйшла з загіпсаванай рукой на ток, і зноў загудзеў матор, зашумела малатарня.

Калі тэхніка была перададзена саўгасам і калгасам, Ганна Рыбчык перайшла працаваць у саўгас «Гайна», засталася верная сваёй нялёгкай прафесіі. Нават у пажылым узросце працавала на трактары, перавыконвала заданні, ішла ў авангардзе саборніцтва.

За выдатную працу Ганну Іосіфаўну не раз ўзнагароджалі граматамі, дыпламамі, прэміямі, яна была ўдзельніцай Усесаюзнай сельскагаспадарчай выстаўкі, людзі выбіралі яе дэпутатам у Вярхоўны Савет БССР. А ў 1960 годзе Г. І. Рыбчык атрымала самую высокую ўзнагароду Радзімы — ордэн Леніна.

...Напярэдадні 50-годдзя Савецкай Беларусі хлебаробы саўгаса «Гайна» праводзілі Ганну Іосіфаўну Рыбчык на пенсію. Шмат было цёплых слоў, шмат пажаданняў аб спакойным адпачынку. А Ганна Іосіфаўна сказала на гэта:

— Пагляджу, як будзе адпачывацца, але загадзя адчуваю, што вясной, калі паклічае, зноў сяду на трактар.

І. СІНЯУКА

Саўгас «Гайна»,
Лагойскі раён.

Імя Героя Сацыялістычнай Працы Аляксандры Кірылаўны Балабовай, ільнявода калгаса імя Леніна Горацкага раёна, вядома ўсёй Магілёўшчыне. Звяно Аляксандры Кірылаўны штогод атрымлівае па 8—10 цэнтнераў ільновалакна і столькі ж семя з кожнага гектара. Хлеббаробы раёна выбралі А. К. Балабову дэлегатом на Рэспубліканскі з'езд калгаснікаў.

Фота М. Жалудовіча. (БЕЛТА).

Вольга Гобзева ў ролі Наталлі Аляксандраўны ў фільме «Стары дом».

ВОЛЬГА ГОбЗЕВА

Напэўна, рана вызначыцца ў жыцці, у мастацтве чалавеку памагае ўсё-такі не выпадак. Хоць сам факт заўсёды выглядае выпадковым — асабліва ў кіно. Хтосьці ўбачыў, спадабалася, запрасіў здымацца, і адразу стала ясна, што чалавек народжаны для гэтай ролі.

Мусіць, проста прынята так гаварыць: «Шчаслівы выпадак». А на самай справе чалавек заслужыў, каб яго заўважылі. І не трэба быць інструментам асабліва вы-

сокай чуласці або валодаць найвышэйшай інтуіцыяй для адкрыцця таленту. Хопіць і звычайнага зроку. У гэтым пераконвае творчы лёс маладой актрысы Вольгі Гобзевай.

1956 год. Шасцікласніца Вольга Гобзева на конкурсе чытачоў заваявала першы прыз і дыплом за таленавітае выкананне апавядання А. П. Чэхава. А на адным са штогодніх фестываляў ва Усесаюзным дзяржаўным інстытуце кінематаграфіі за выкананне ролі Аняты ў аднайменным спектаклі яна была зноў узнагароджана дыпламам і прызам, але ўжо за акцёрскае майстэрства.

У яе Аняце былі і высакароднасць, і чыстата, і даверлівасць — і таму ўжо ў гэтай рабоце ўзнікла чэхаўская тэма зняважанай прыгажосці.

Яшчэ больш упэўнена гэтая тэма прагучэла ў фільме «Гэй, хто-небудзь!», пастаўленым на «Масфільме» па нацеле Уільяма Сараяна маладымі рэжысёрамі А. Смірновым і Б. Яшыным.

Цікава, што любімай работай Вольгі Гобзевай стаў эпізод у фільме Марлена Хуцьева «Мне дваццаць год». На першы погляд, яна іграла сябе — ёй да апошніх дробязей паводзін, прычоскі, сукенкі была знаёма мілая маскоўская дзяўчынка, якую прывялі ў шумную кампанію ці то з выстаўкі моднага мастака, ці то з прэм'еры нашумеўшага фільма. І ў той жа час яна іграла зусім іншага чалавека — у яе, Вольгі, па ўласнаму прызнанню, не хапіла б мужнасці даць аплявуху разбэшчанаму нахабніку. Цэлы месяц здымаўся гэты кароткі эпізод — цэлы месяц Вольга была ўдзельніцай вялікага, дружнага творчага калектыву. Да гэтага часу яна з задавальненнем успамінае гэту маленькую ролю і неахвотна гаворыць пра іншую — галоўную — у фільме «Калі адлятаюць буслы».

Вось яшчэ адна невялікая роля — Даша, сяброўка Міхаіла Бакуніна, у карціне «Год, як жыццё». Гэта радасная чыстая дзяўчына з простаай патрыярхальнай сям'яй, што апынулася на перакрываванні дарог, якімі ішлі ў саракавых гадах мінулага стагоддзя рускія эмігранты. Яна надзвычайная хоць бы адным тым, што сустракалася і гаварыла з Марксам.

Потым кінаглядач убачыў Вольгу Гобзеву ў эпізодах фільма «Крылі», у кінакамедыі «Прыгоды зубнога ўрача». У кінакарціне «Не самы ўдалы дзень» маладая актрыса сыграла сяброўку Мікіты Аня. У гэтай ролі яна здолела перадаць чыстату думак, вялікае пачуццё, унутраную стрыманасць сваёй гераіні.

Цяпер Вольга Гобзева заканчвае здымацца ў кінакарціне «Стары дом», якую ставіць рэжысёр Б. Бунееў на Маскоўскай кінастудыі імя М. Горкага па сцэнарыю І. Альшанскага і Н. Рудневай. Гэта першая частка дылогіі аб жыцці і рэвалюцыйнай дзейнасці А. І. Герцэна. Фільм будзецца на рамане «Былое і думы», на дзённых, пісьмах і іншых дакументах вялікага рускага рэвалюцыянера-дэмакрата, пісьменніка, філосафа. Маладая актрыса выконвае тут ролю Наталлі Аляксандраўны — жонкі і саратніцы Герцэна. — Працую я з вялікім задавальненнем, — расказвае яна. — Кожны здымачны дзень прыносіць радасць адкрыцця новых рыс у характары маёй гераіні — жанчыны чароўнай, мэтанакіраванай, сапраўднай патрыёткі Расіі.

Васіліна Васільеўна Аксеева сярод моладзі.

ПАРТЫЗАНКА ВАСІЛІНА

Кожную раніцу праз прахадную пінскай трыкатажнай фабрыкі імя Н. К. Крупскай ідзе невысокага росту жанчына, брыгадзір пашывачнага ўчастка Васіліна Васільеўна Аксеева. На прадпрыемстве яе ведаюць як чулага і душэўнага чалавека, добрага работніка, але мала хто чуў пра яе баявую маладосць.

* * *

Гэта была апошняя экзаменацыйная сесія студэнткі-завочніцы Беланоўскай. Яна прыехала ў Мінск, сустрэлася на вакзале з бацькам, які працаваў тут на адной з будоўляў. Увечары схадзілі ў тэатр. Настрой быў радасны, прыўзняты. І здавалася, нішто не пагражае бядою... А назаўтра яна пачула гэтае слова: «вайна»...

— Вяртайся дадому, дачушка, — сказаў Васіль Андрэевіч. — Не час цяпер думаць пра экзамены.

Са спадарожнай машынай дабралася да роднай вёскі. Многія аднавяскоўцы ўжо былі прызваны ў армію.

Праз некалькі дзён тут ужо былі фашысты. Лавілі па дварах курэй сабе на абед. Рабавалі, здзекваліся з людзей. А калі паехалі далей, у вёсцы з'явіліся некалькі чырвонаармейцаў, якія выбіраліся з акружэння. Тут яны і аселі. Некаторыя выходзілі малаціць жыта разам з усімі. Аднаму з іх прыглянулася семнаццацігадовая Васіліна. Адвёўшы яе ўбок, ён шэптам павёў з ёй размову:

— Васіліна, я ведаю, што ты камсамолка, працавала піянерважатай. Хачу пагаварыць з табой пра важную справу. З кім нам звязацца, каб арганізаваць партызанскі атрад?

Уначы дзяўчыну мучыла бяссонніца, закрадваўся недавер да гэтага чалавека. Трэба сказаць бацьку! Ён жа стары камуніст.

Уважліва выслухаўшы дачку, Васіль Андрэевіч сказаў:

— Запрасі яго ўвечары да нас. Пагамонім...

Праз некаторы час прышэльцы непрыкметна зніклі. Не стала ў вёсцы і старшыні калгаса Аляксандра Аляксандравіча Вардомскага. Падрабязнасці гэтага таямнічага знікнення ведалі толькі Беланоўскія і яшчэ два-тры аднавяскоўцы. Ім было вядома, што група савецкіх байцоў і камандзіраў, якія апынуліся ў тыле ворага, арганізавалі партызанскі атрад «Мсцівец». А зімою таго ж года ў радах «Мсціўца» налічвалася некалькі дзесяткаў чалавек. І сярод першых у спісе атрада былі камсамолкі Васіліна Беланоўская і яе школьная сяброўка Ніна Зінкевіч, якая працуе цяпер у Пінску выхавацельніцай дзіцячага сада.

* * *

Ёсць у Дабрынёве высокі ўзгорак, подых вясны адчуваецца тут раней, чым дзе-небудзь. Пяціканцовая зорка абеліска шчодро адбівае промні сонца на гэтую пядзю зямлі. Мусяць, таму і расцвітаюць тут вельмі рана веснавыя кветкі.

Да падножжа ўзгорка амаль штодня прыходзяць дзеці, дарослыя. Прыходзяць, каб ушанаваць памяць герояў, якія аддалі жыццё дзеля іх шчасця і свабоды. Тут пахаваны жыхары вёскі Дабрынёва, якую спалілі фашысты. Тут ляжаць бацька, брат і сястра Васіліны Васільеўны. Цудам выратаваліся малодшы брат Мікалай і маці. Бываючы ў Дабрынёве, Васіліна Васільеўна перш-наперш наведвае брацкую магілу, кладзе кветкі. А ў памяці зноў і зноў паўстаюць тыя далёкія партызанскія дні і ночы.

Вось яна, па пашпарту Валянціна Сцяпанаўна Стрыга, едзе ў Мінск. У гітлераўскай сталовай працуе сястра начальніка разведкі атрада Уладзіміра Бандарчука. Тут Васіліна атрымлівае важныя звесткі аб перасоўванні варожых войск. Прывозіць яна Ані Бандарчук і «сюрпрызы» для фашыстаў — узрыўчатку.

...Глыбокая восень 1943 года. Пяцёра мужчын і адна дзяўчына асцярожна прабіраюцца да чыгункі паміж Стаўбцамі і Негарэлым. Здалёк чуваць перастук колаў. Спрытна закладваецца пад палатно ўзрыўчатка. Ледзь толькі падрыўнікі наблізіліся да лесу, як грывнуў аглушальны выбух. Неўзабаве пачуўся брэх сабак. І ўсё бліжэй і бліжэй...

Карнікі ішлі па слядах партызан. Добра, што напаткалася сажалка. Больш дзвюх гадзін праляжалі ў вадзе падрыўнікі. Назаўтра Васіліна захварэла: запаленне лёгкіх.

* * *

...Штогод 14 ліпеня Пінск святкуе дзень свайго вызвалення. У Васіліны Васільеўны Аксеевай гэта славетная дата супадае яшчэ з адной падзеяй. Дваццаць пяць гадоў назад яна ў гэты дзень была ў Мінску і прымала ўдзел у парадзе беларускіх партызан. Ужо тады на яе грудзях красаваліся ордэн баявога Чырвонага Сцяга, медалі «За адвагу», «Партызану Вялікай Айчыннай вайны». У мірны час да ўзнагарод прыбавіліся яшчэ медаль мацярынства (яна маці пяцых дзяцей), медалі з выпадку дваццацігоддзя з Дня Перамогі над гітлераўскай Германіяй...

Я іду па вуліцы Кіеўскай. У самым крайнім доміку гарыць агеньчык. Напэўна, зноў Вячаслаў, Яўгеній і Наташа ўселіся вакол маці і просяць яе:

— Мама, раскажы яшчэ пра вайну.

А раскажаць ёй ёсць пра што...

С. ЛІТВІНЧУК

РАДНЕЙ

ЗА РОДНЫХ

Праглядаючы нека газетную падшыўку пятнаццацігадовай даўнасці, я напаткаў такое паведамленне: «Сялянка вёскі Ліхасельцы Вера Бычок узяла на выхаванне чацвёра дзяцей-сірот. Маці іх памерла ў 1941 годзе, а бацька не вярнуўся з вайны. Усе сілы і здароўе аддае жанчына на тое, каб выхаваць з іх сапраўдных грамадзян краіны сацыялізма».

З таго часу прайшло нямала гадоў. Цікава: які лёс Веры і яе дзяцей? Выраслі: трэба з'ездзіць у Ліхасельцы.

— І ты думаеш, што яна не аддала іх у дзіцячы дом? — гаварылі мне некаторыя людзі.

Гэтыя словы не ахаладзілі майго запалу, толькі прымусілі задумацца. Вядома, на такі ўчынак здольны чалавек высокай свядомасці, вялікай маральнай стойкасці. Я заўсёды веру і веру, што такія людзі ў нас ёсць.

...Каму даводзілася ехаць са Свіслачы ў вёску Раманаўцы, той, напэўна, заўважыў за Ліхасельцамі прыгожую вішнёвую алею, якая вядзе да новых дамоў урочышча Ашыўкі. Едзеш гэтай алеяй і думаеш, што живуць тут добрыя людзі, калі пасадзілі яны саджанцы са свайго саду, каб іх пладамі карысталіся ўсе, хто тут пройдзе.

Тут, на працы, я і сустрэў Веру Аляксандраўну.

...Восіп — бацька Валі, Зіны, Жэні і Алёшкі — загінуў у першы дзень вайны. Калі Вера Аляксандраўна даведалася пра гэта, яна абняла ўсіх чатырох і сказала: — Дзеці. Цяпер вы дзеці мае...

Вера Аляксандраўна нават і не падумала аддаць на выхаванне аднаго-двух дзяцей, каб аблегчыць сваё жыццё.

Ёй было дзевятнаццаць гадоў, і яна не толькі касіла, але і арала, сеяла, убірала і малаціла збожжа. Яна была гаспадыня вялікай сям'і. І ніколі не выходзілі ў яе з галавы думкі пра будучае дзяцей. Ёй хацелася навучыць іх дабраце і працавітасці.

Трэба было пасылаць дзяцей у школу. І яна купляла кніжкі, сшыткі, алоўкі, радалася разам з імі іх першым поспехам, перажывала «двойкі».

Дзеці ёсць дзеці. І ёй давялося зведаць горыч і боль незаслужаных крыўд. Але яна спадзявалася, што калі яны вырастуць, то ўсё зразумеюць, усё ацэняць.

Да яе сваталіся. Але тыя, хто не супраць быў бачыць яе сваёй жонкай, не хацелі выходзіць чужых дзяцей. А яна не магла кінуць іх...

Але Вера Аляксандраўна не адзінокая. Кожны год у час водпуску да яе прыязджае Аляксей, афіцэр Савецкай Арміі. Дзяўчаты зусім дарослыя, выйшлі замуж, але і яны не забываюць названую маці, якая стала для іх радней за родную.

Ул. МАЛАШКЕВІЧ

Калгас імя Кастуся Каліноўскага, Свіслацкі раён.

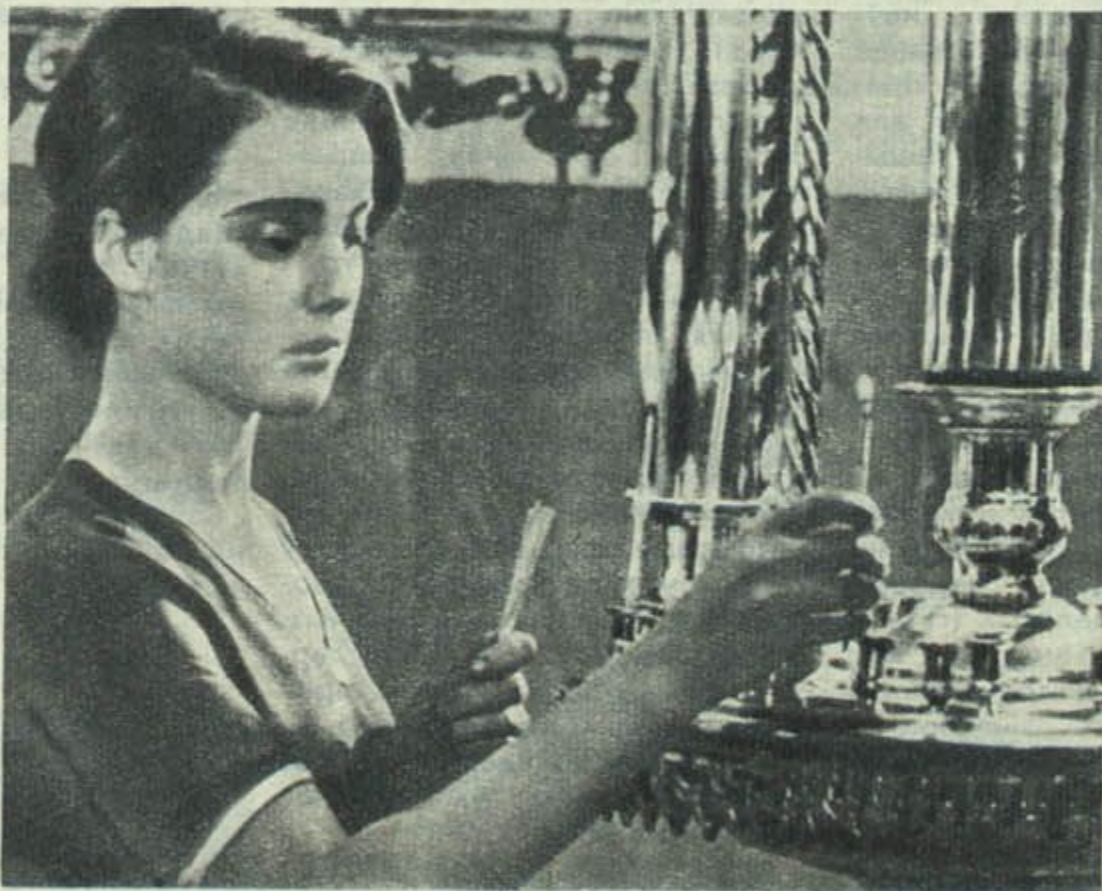
Кадр з кінафільма «Калі я быў маленькім».

Хлопчыкі 1923 года нараджэння. Салдаты мая 1941 года. Хто з іх можа забыць выпускны школьны вечар, апошнюю мірную вясну і ап'яняючы пах акацыў? Ласкавы позірк маці на пероне ванзала і пранікнёныя словы: «Сыноч, будзь разумны, беражы сябе!» Хто з іх можа забыць свой першы бой, доўгую кулямётную чаргу, якая разбівае цішыню, забітага сябра, што ляжыць побач у акопе, і імкліва бягучы час — мінута за гадзіну, дзень за год, год за паўжыццё?..

Гэтым славутым хлопчыкам дваццаць трэцяга года нараджэння, іх мужнасці і перахытым выпрабаванням, якія выпалі на долю іх пакалення, велізарнаму чалавечаму подзвігу салдат у шэрых шынялях і прысвечана новая грузінская мастацкая кіна-аповесць «Ну і моладзь», пастаўленая рэжысёрам Рэзо Чхеідзе на кінастудыі «Грузіяфільм» па сцэнарыю Суліко Жгенці.

Галоўная заслуга аўтараў кінастужкі заключаецца ў тым, што, ствараючы «калектыўны партрэт» савецкай моладзі саракавых гадоў, яны здолелі працягнуць нябачныя ніці ў нашы дні, сцвярджаючы сваім фільмам пераемнасць высокіх ідэалаў і высокіх традыцый.

У галоўных ролях здымаліся Лейла Кіпіяні, Кахі Карыдзе, Гога Ламія, Тамаз Таларая, Нугзар Багратыён, Міхо Бараташвілі.

Кадр з кінафільма «Засада».

Кадр з кінафільма «Ну і моладзь».

Пра выдатную савецкую балерыну Маю Плісецкую напісана нямала. Яе творчасці прысвечаны манаграфіі, альбомы, літаратурныя заметкі. Не абыдзена яна і ўвагай кінематаграфістаў.

І вось цяпер на суд глядачоў перадаецца новая каларовая шырокаэкранная кінакарціна «Балетная сюіта», пастаўленая рэжысёрам Вадзімам Дзербянёвым на кінастудыі «Масфільм».

Апрача Май Плісецкай, у карціне здымаліся салісты балета Вялікага тэатра Мікалай Фадзеечаў, Наталля Касаткіна, Сяргей Радчанка.

Цікава, што ў фільме не гучыць ніводнага слова... Рэжысёр бачыў «Балетную сюіту» як сінтэз музыкі, танца, каларовага жывапісу.

ЭКРАН

На здымку, які зрабіў фотакарэспандэнт БелТА М. Жалудовіч, дзве заслужаныя настаўніцы БССР Таццяна Андрэеўна Хальпукова (злева) і Елізавета Мікалаеўна Казлоўская. Больш 50 год самаадданай працы аддалі яны выхаванню маладога пакалення. Іх заслугі адзначаны высокай узнагародай — ордэнам Леніна.

КОЖНАЕ ДЗІЦЯ — АСОБА

Калі вы хочаце навучыць дзіця добрым паводзінам, то навучанне такім словам, як «добры дзень» або «дзякуй», не павінна быць першым крокам, а толькі апошнім. Галоўнае — гэта навучыць яго любіць людзей. Калі вам гэта не ўдасца, вы не здолееце прывіць яму нават добрыя манеры. Іншай важнай умовай з'яўляецца любячая сям'я, члены якой уважлівыя адзін да аднаго. У гэтым выпадку дзіця паглынае дабрату, як губка. Яно пачне гаварыць «дзякуй» таму, што іншыя ў сям'і гавораць так, і яно будзе гаварыць гэта ад усяго сэрца.

Многія людзі не разумеюць, колькі можа зрабіць добрая школа для развіцця карысных і шчаслівых грамадзян! Яны не разумеюць значэння працоўнага выхавання і пазакласнай праграмы, мяркуючы, што гэта толькі адна з форм забавы дзяцей. Добрая школа, якая ўмее захапіць дзіця, даць яму адчуць, што яно карысна і паважана член калектыву, значна скарачае лік безадказных людзей. Выпускнікі такой школы вырастаюць людзьмі, вартымі павягі, добрымі працаўнікамі і шчаслівымі ў асабістым жыцці.

Пакаранне не павінна быць галоўным элементом дысцыпліны, а толькі энергічным напамінкам. Есць шмат дзяцей, якіх часта караюць, але тыя працягваюць дрэнна сябе паводзіць. Галоўная крыніца дысцыпліны — гэта любячая сям'я. Калі любяць вас — і вы навучыцеся любіць у адказ.

Бацькі не павінны адносіцца абыхава да маральнага ўзроўню кніг, кіно і тэлеперадач, якія чытае або бачыць іх дзіця.

Любіце ваша дзіця і радуйцеся яму такім, якое яно ёсць, каб яно адчувала гэтую любоў, і забудзеце пра яго недахопы. Я даю вам гэтую параду не з сентыментальных пабуджэнняў, а з чыста практычнага пункту гледжання.

Дзіця, якога цэнзяць такім, якое яно ёсць, нават калі яно маўклівае, няўкліднае, марудлівае, будзе расці з верай у самага сябе, шчаслівым. Духоўна яно будзе падрыхтавана да таго, каб праявіць свае здольнасці і выкарыстаць іх у спрыяльныя моманты жыцця. Яно будзе лёгка пераносіць усялякія нягоды. Але дзіця, у здольнасцях якога бацькі заўсёды сумняваліся, якое ўвесь час адчувала, што яно не такое, як усе, будзе расці без веры ў самага сябе. Яно ніколі не здолее поўна праявіць свае разумовыя здольнасці, сваё ўменне.

Калі дзіця не падрыхтавана з дзяцінства фізічна або маральна да жыцця, то з узростам гэты комплекс непаўнацэннасці павялічыцца шматразова.

Доктар Бенджамін СПОК
(пераклад з англійскай мовы).

НЕЎРОЗ СЭРЦА

— Што такое неўроз сэрца? Ці вылечваецца ён? — пытае тав. С. з Добруша.

Сардэчна-сасудзісты неўроз — даволі распаўсюджанае захворванне. Часам яно праяўляецца як самастойнае, але часцей суправаджаецца і іншымі неўрозамі ўнутраных органаў. Сустрэкаецца найчасцей у жанчын. Узнікненне яго звязваюць з фактарамі нервова-псіхічнага парадку — моцнымі перажываннямі, страхам, спахам, псіхічным перанпружаннем і ператамленнем, бяссонніцай. Значную ролю ва ўзнікненні сардэчных неўрозаў адводзяць парушэнню функцый залоз унутранай сакрэцыі, у тым ліку і палавых (гэтым, відавочна, тлумачыцца і тое, што ён часцей сустракаецца ў жанчын). Маюць значэнне і тытунь (нават знаходжанне ў пакоі, дзе кураць), ужыванне моцных чаю і кавы.

У лячэнні (апрача медыка-

ментаў, якія можа назначаць толькі ўрач, што абследаваў хворага) асноўным з'яўляецца правільны рэжым — чаргаванне работы і адпачынку, рацыянальны адпачынак, абавязковыя (падкрэсліваем — абавязковыя!) заняткі фізкультурай хоць бы ў выглядзе зарадкі, водных працэдур — абціранне раніцой, штодзённае мыццё ног халоднай вадой перад сном, паўтарагадзінныя — гадзінныя прагулкі пасля вячэры. Вялікае значэнне надаецца санаторнаму лячэнню, але не ў санаторыях для сардэчных хворых, а ў агульнаўмацоўваючых.

Медыкаменты ў лячэнні сардэчнага неўрозу павінны прымацца вельмі асцярожна і не памногу. Асноўнае, яшчэ раз паўтараю, гэта ўмацоўванне ўсяго арганізма.

Урач В. САЛАУХІН

У ЖЫЦЦІ жанчыны можна адрозніць 4 перыяды: 1) перыяд дзяцінства, 2) перыяд палавога паспявання, 3) перыяд палавой спеласці і 4) перыяд згасання.

Адрозненні полу яскрава выяўляюцца ўжо ў дзяцінстве: у схільнасцях, у гульнях. Першыя прыкметы палавога паспявання ў дзяўчынак выяўляюцца раней, чым у хлопчыкаў: у сярэдняй паласе ва ўзросце 12—14 год, і бачны перш за ўсё ў зменах псіхічнага характару. У многіх дзяўчынак нагледжана раздражняльнасць, хуткая змена настрою, няпэўны смутак, пачуццё незадаволенасці, цяга да іншага полу. Дзяўчынка-падлетка за кароткі тэрмін ператвараецца ў сталую дзяўчыну. Агульны выгляд падлетка змяняецца.

З развіццём палавых органаў звязана і развіццё малочных залоз. У 14—15-гадовым

узросце паяўляецца менструацыя (штомесячнае кровацчэнне з маткі, якое працягваецца 3—4 дні). Яна або адразу становіцца рэгулярнай або спыняецца на некалькі месяцаў, пасля чаго набывае правільны рытм. Менструальным цыклам называюць фізіялагічны працэс ад першага дня менструацыі да пачатку наступнай. У большасці жанчын ён працягваецца 28 дзён.

Менструацыя не з'яўляецца мясцовым працэсам. Гэта дзейнасць усяго арганізма: адбываецца змяненне крывянога ціску, пульса, тэмпературы цела, змяняецца псіхіка жанчыны, узнікае раздражняльнасць, дэпрэсія, лёгкае стамляльнасць. У перыяд менструацыі жанчыне неабходна асабліва старанна сачыць за чыстотай свайго цела, прымаць штодзённы душ або штодзённа падмывацца, лепш за ўсё цёплай вадой з

ШТО ТРЭБА ВЕДАЦЬ

АДНОСІНЫ БАЦЬКОЎ ДА АДЗНАК ДЗЯЦЕЙ

Адзнака, якую атрымлівае школьнік, з'яўляецца аб'ектыўным крытэрыем яго работы: яго ведаў, адносін да вучэння, стараннасці, уважлівасці на ўроках, уседлівасці або, наадварот, адсутнасці гэтых рыс.

Адзнака, якую ставіць вучню педагог, часам свядома крыху завышаная, калі школьнік вельмі няўпэўнены ў сабе, адчувае страх, яго трэба падбадзёрыць. Часам яна бывае і крыху заніжаная, калі школьніку заняткі вельмі лёгка даюцца, ён ганарысты, звысоку глядзіць на сваіх таварышаў і трэба навучыць яго старанна працаваць. Інакш кажучы, педагогу даводзіцца з дапамогай адзнакі вырашаць задачу, звязаную з выхаваннем у вучня належных адносін да сваёй школьнай працы. Але многія бацькі пра гэта не думаюць.

Усе дзеці хочуць атрымліваць добрыя адзнакі. Вельмі рэдка бывае, каб вучань быў абыякавы да адзнак. А калі ён гаворыць пра гэта, то на самай справе гэта

толькі знешняя абыякавасць. Але мы сустракаемся і з такімі выпадкамі, калі школьніка цікавіць не новы матэрыял, не той запас ведаў, які адкрывае перад ім невядомыя гарызонты, а толькі сама адзнака. Пачынаецца «пагоня» за адзнакамі, і ў гэтым часта вінаваты бацькі.

Чаму гэта адбываецца? Можна нацэліць дзяцей — і так робяць некаторыя бацькі, якія мала цікавяцца самім працэсам іх вучэння, — на тое, што дзіця абавязкова павінна прынесці добрую адзнаку. Вучань часта гатовы спісаць рашэнне задачы ў таварышаў, ён карыстаецца падказваннем, часам ідзе на ашукацтва і адзнаку падрабляе. Калі бацькі сварацца на дзяцей за дрэнныя адзнакі або антыпедагагічна заахвочваюць за добрую (плацяць грошы), яны скажваюць адносіны дзяцей да адзнак.

Асноўнае, на што павінны быць накіраваны намаганні дзяцей, — гэта вучыцца, атрымліваць новыя веды, новыя навыкі і ўменні, пашыраць свой круггляд. І як вынік стараннага (або нестараннага) адносіна да вучэння ўзнікае адпаведная адзнака.

Канешне, бацькоў засмучаюць няўдачы дзяцей. Але тут трэба ўстанавіць, у чым корань дрэнных адзнак, чаго ж не хапае ў ведах, ва ўменнях дзіцяці, у яго прыёмах работы. Тады неабходна прыняць належныя меры і разам з дзецьмі змагацца за лепшыя вынікі ў вучэнні.

Разумныя, правільныя адносіны бацькоў да адзнак — залог таго, што дзеці будуць вучыцца дзеля ведаў, а не дзеля адзнак. Добрыя адзнакі прыйдуць тады да іх як заслужаны вынік іх грунтоўнай работы.

Тры плюс адзін.
Фота А. Кудраўцава.

растворам марганцу (да ружовага колеру). Трэба пазбягаць пападання крышталаў марганцу на скуру. Палавое жыццё катэгарычна забараняецца. Жанчыне ў гэты перыяд рэкамендуецца пазбягаць цяжкіх фізічных і псіхічных нагрузак.

У 18-гадовым узросце жанчына дасягае палавой спеласці, але гэта не азначае неабходнасці ўступлення яе ў шлюб. Ранні пачатак палавога жыцця, перш чым настане палавая спеласць, надзвычай шкодна адбіваецца на фарміраванні жаночага арганізма.

У перыяд палавой спеласці жанчына можа стаць маці. Гэты перыяд працягваецца ў сярэднім 30 год і заканчваецца ў 45—48 год. Затым наступае згасанне палавых органаў. Але гэтаму папярэднічае пераходны, так званы клімактычны перыяд — клімакс. Гэта перыяд перабудовы арганізма ад рос-

квіту, спеласці да ўзроставага спакою палавых органаў. Яго працягласць ад некалькіх месяцаў да 1,5—2 год. Ён суправаджаецца расстройтвам менструальнага цыклу: месячныя затрымліваюцца на 2—3 месяцы, а пасля праходзяць больш моцна і працягла. У гэты перыяд жанчыну нярэдка непакояць так званыя «прылівы» — раптоўнае адчуванне гарачыні, якое суправаджаецца пачырваненнем твару, патлівасцю, біццём сэрца. У эмацыянальна няўстойлівых асоб паяўляецца раздражняльнасць, плаксивасць. Усе гэтыя з'явы мінаюць па меры таго як арганізм прыстасоўваецца да ўзроставага змен.

Пры спыненні менструацый арганізм яшчэ не старэе. Жанчына застаецца гарманальна насычанай яшчэ на працягу 6—10 год.

Т. АРЫСТАВА,
урач-гінеколаг.

ЦУКРОВЫ ДЫЯБЕТ

Лячэнне цукровага дыябету павінна праводзіцца пад строгім і пастаянным назіраннем спецыяліста-ўрача. Важнейшае значэнне мае дыета, але каб назначыць яе, урачу неабходна ў кожным асобным выпадку вывучыць парушэнне абмену рэчываў у арганізме хворага і вызначыць, як чалавек пераносіць тыя ці іншыя прадукты. Так што параіць вам канкрэтна, што можна есці і ў якой колькасці, мы не можам.

Пэўнае значэнне мае ўстанаўленне рэжыму працы і адпачынку, забеспячэнне дастатковага сну, па рэкамендацыі ўрача — заняткі фізкультурай.

З лекастваў найгалоўнейшым з'яўляецца інсулін просты ці з запаволеным дзеяннем — пратамін-цынк-інсулін, інсулін-цынк-суспензія, глабін-інсулін. Дазіроўка гэтых прэпаратаў і частата ўвядзення вызначаюцца і кантралююцца спецыялістам-урачом пасля стараннага абследавання.

Назначэнне прэпаратаў, якія п'юць (бутамід, надызан, фенфармін і іншыя), вельмі абмежаванае. Па-першае, яны слабейшыя за інсулін і, па-другое, пабочна дзейнічаюць на арганізм.

Лячэнне інсулінам, хоць гэта і вельмі нязручна (трэба пастаянна рабіць уколы), дазваляе захаваць здароўе і працаздольнасць на дзесяткі год. Сродкаў, якія б вылечвалі цукровы дыябет цалкам, пакуль яшчэ няма.

ЖАНЧЫНЕ ПРА СЯБЕ

САЛАТА „АКСАЙСКАЯ“

Свежую капусту, салёныя агуркі, вараныя моркву і буракі, яблыкі (выразаўшы з іх сямачкі і сарцавіну) нарэзаць тонкай саломкай. Пасыпаць соллю і перамяшаць. Заправіць смятанай, змяшанай з маянэзам.

На 200 г капусты — 2 агуркі, 2 морквіны, 1 бурак, 2 яблыкі, $\frac{1}{2}$ шклянкі маянэзу, $\frac{1}{2}$ шклянкі смятаны.

САЛАТА „ДАНСКАЯ“

Квашаную капусту перабраць, змяшаць з журавінамі і яблыкамі, нашаткаванымі тон-

кай саломкай. Заправіць мёдам, алеем і добра перамяшаць.

На 400 г квашанай капусты — 2 яблыкі, $\frac{1}{2}$ шклянкі журавін, 2 ст. лыжкі мёду, 2 ст. лыжкі алею.

ГАРОДНІНА Ё ЦЕСЦЕ

Гарбуз нарэзаць вялікімі кавалкамі таўшчынёй 7—8 мм, бульбу і баклажаны — кружочкамі таўшчынёй 1 см. Баклажаны пасыпаць соллю і патрымаць 15—20 мінут.

Нарэзаную гародніну апусціць у цеста і смажыць у моцна нагрэтым тлушчы. Смятану падаць асобна.

На адзін гарбуз — 3—4 баклажаны, 300 г бульбы, 1 шклянка смятаны; на цеста:

2 ст. лыжкі пшанічнай мукі, 1 шклянка вады, 1 яйка, соль, перац.

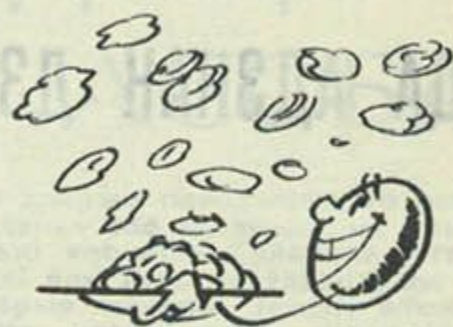
ШЫНКА, ЗАПЕЧАНАЯ Ё ЦЕСЦЕ

Вымачаную і абсушаную салёную шынку пратрыце чыстым ручніком і пакладзіце на бляху скурай уніз.

Замясціце цеста з жытняй або пшанічнай мукі, раўнамерна пакрыўце ім шынку з усіх бакоў і пастаўце ў печ або духоўку. Праз 2 $\frac{1}{2}$ —3 гадзіны шынка гатова (заостраная лунчынка лёгка праходзіць праз мяса да касці). Запечаную шынку астудзіце на паветры, здыміце з яе скарынку, нарэжце і падайце на стол з цёртым хрэнам.

СНЯЖОК

Яечныя бялкі астудзіце, а затым збіце, пакуль не павялічацца ў аб'ёме ў 3—4 разы. Перад заканчэннем збівання паступова дадайце да іх ваніль, цукар. З аркуша шчыльнай паперы зрабіце варонку з дыяметрам унізе 5—12 мм і праз гэтую адтуліну вылівайце гатовую масу невялікімі порцыямі на змазаную маслам бляху. Пачыце ў слаба нагрэтай духоўцы (пры тэмпературы 100—110°).

На 1 шклянку цукровага пяску — 6 яечных бялкоў, 2—4 чайныя лыжкі ванільнага цукру, 2 ст. лыжкі сметанковага масла на змазванне бляхі.

Калектыў патачнага цэха гомельскага кандытарскага камбіната «Спартак» нядаўна паспяхова асвоіў новае складанае тэхналагічнае абсталяванне.

На здымку: начальнік цэха Зінаіда Рыгораўна Шакура. Больш дзесяці год працуе яна на прадпрыемстве. У паспяховай рабоце цэха ёсць вялікая доля яе працы.

Фота Ч. Мезіна. (БЕЛТА).

НАША КАНСУЛЬТАЦЫЯ

Ці праўда, што, згодна з новым Кодэксам аб шлюбе і сям'і Беларускай ССР, разведзены муж ці жонка, уступіўшы ў новы шлюб, траціць права на атрыманне аліментаў на дзяцей?

Н. ПАМІЗАВА, г. Мінск.

Не, гэта не так. Згодна з артыкулам 80 Кодэкса аб шлюбе і сям'і Беларускай ССР, бацькі абавязаны ўтрымліваць сваіх непаўналетніх дзяцей і непрацаздольных паўналетніх дзяцей, якія маюць патрэбу ў дапамозе. Уступленне бацькі ці маці ў другі шлюб не скасоўвае права дзяцей на атрыманне аліментаў ад яго ці яе.

Бацькі вызваляюцца ад абавязкаў па ўтрыманню дзяцей, калі апошнія ўсыноўлены. У гэтым выпадку абавязкі па ўтрыманню ўсыноўленых ускладаюцца на ўсынавіцеляў (артыкул 125 Кодэкса).

Гэтае пытанне магло, відавочна, узнікнуць у сувязі з тым, што артыкул 31 Кодэкса аб шлюбе і сям'і Беларускай ССР прадугледжвае страту мужам ці жонкай права на сваё ўтрыманне (а не на дзяцей). Напрыклад, калі жонка, якая атрымлівала аліменты на сваё ўтрыманне па непрацаздольнасці, уступіць у новы, другі шлюб, яна траціць права на атрыманне аліментаў ад ранейшага мужа. Цяпер утрыманне яе ўскладаецца на новага мужа.

Паважаная рэдакцыя!

У часопісе «Работніца і сялянка» № 9 за 1969 год мы прачыталі артыкул «У інтарэсах савецкай сям'і». Даруйце нам, але не знойдзеца ніводнай жанчыны, якая падумала б, што гэта ў яе інтарэсах, калі гэта трактуюцца так, як мы зразумелі. У артыкуле напісана: бацька і маці пасля разводу нарыстаюцца роўнымі правамі ў адносінах сваіх дзяцей. Паўстае пытанне: навошта траўміраваць дзяцей, разлучаць сястру з братам, навошта перадаваць адно дзіця бацьку, які кінуў сям'ю? Няўжо жанчыне мала адной раны — уходу мужа, і трэба адымаць у яе яшчэ дзяцей?

Просім растлумачыць, ці правільна мы зразумелі сэнс артыкула, сэнс закона.

З павагай

група работніц фабрыкі музычных інструментаў
г. Маладзечна.

Паважаныя чытачкі! Рэдакцыя часопіса «Работніца і сялянка» і мне, як аўтару артыкула, прыемна было даведацца, што жанчыны вашай фабрыкі з цікавасцю прачыталі артыкул аб новым заканадаўстве аб шлюбе і сям'і. Шкада толькі, што нам не ўдалося падрыхтаваць артыкул так, каб яго правільна зразумелі ўсе чытачкі. Пастараемся выправіць гэты недахоп у артыкуле, які прапануем зараз вашай увазе.

Так, паважаныя чытачкі, у сямейных адносінах жанчына і мужчына маюць аднолькавыя асабістыя і маёмныя правы. Гэта грунтуецца на замацаваных Канстытуцыяй СССР і Канстытуцыяй Беларускай ССР роўных правах жанчыны з мужчынам

ЧИТАЛЬНИЙ ЗАЛ
ПЕРИОДИКА

7871 me

— Жонка, дай 20 руб-
лёў на навагодні пада-
рунак.

— Гэй, кінь жартач-
кі, ідзі лепш выбі ды-
ван.

Мал. Б. Златонава.

На першай старонцы вкладки — з Новым годам, з новым шча-
сцем!

Каляровае фота Ул. Вяхоткі.

На чацвёртай старонцы — карнавальныя насцёмы.

ва ўсіх галінах дзяржаўнага, грамадска-палітычнага, гаспа-
дарчага і культурнага жыцця. З гэтай роўнасці ў сямейных
адносінах вынікае і тое, што бацькі карыстаюцца аднолькавы-
мі правамі і нясуць роўныя абавязкі ў адносінах сваіх дзяцей
яшчэ і ў тых выпадках, калі шлюб паміж імі скасаваны (ар-
тыкул 64 Кодэкса аб шлюбе і сям'і Беларускай ССР).

Аднак гэта не азначае, што суд пры вырашэнні спрэчкі аб
дзеях паміж разведзенымі мужам і жонкай «траўміруе» дзя-
цей або «разлучае» іх. Пры разглядзе гэтых спраў суд не звя-
заны фармальна правам таго ці іншага з бацькоў і вырашае
спрэчку, зыходзячы ў кожным канкрэтным выпадку з інтарэ-
саў дзяцей, умоў іх нармальнага развіцця і выхавання. Пры
гэтым улічваюцца і матэрыяльныя ўмовы жыцця, і маральнае
аблічча бацькоў, умовы выхавання, прывязанасць да дзіцяці,
схільнасць і жаданне самога дзіцяці. Пад увагу прымаецца
не адна з гэтых акалічнасцей, а ўсё ў сукупнасці.

У жыцці, вядома, часцей бывае, што суд пакідае на выхаван-
не дзяцей пры маці. Але судовай практыцы вядомы і іншыя
выпадкі: дзеці перадаюцца бацьку, калі гэтага патрабуюць іх
інтарэсы. Гэта і азначае роўнасць правоў бацькоў у адносінах
да сваіх дзяцей.

А. ХВАСТОУ,
кандыдат юрыдычных навук.

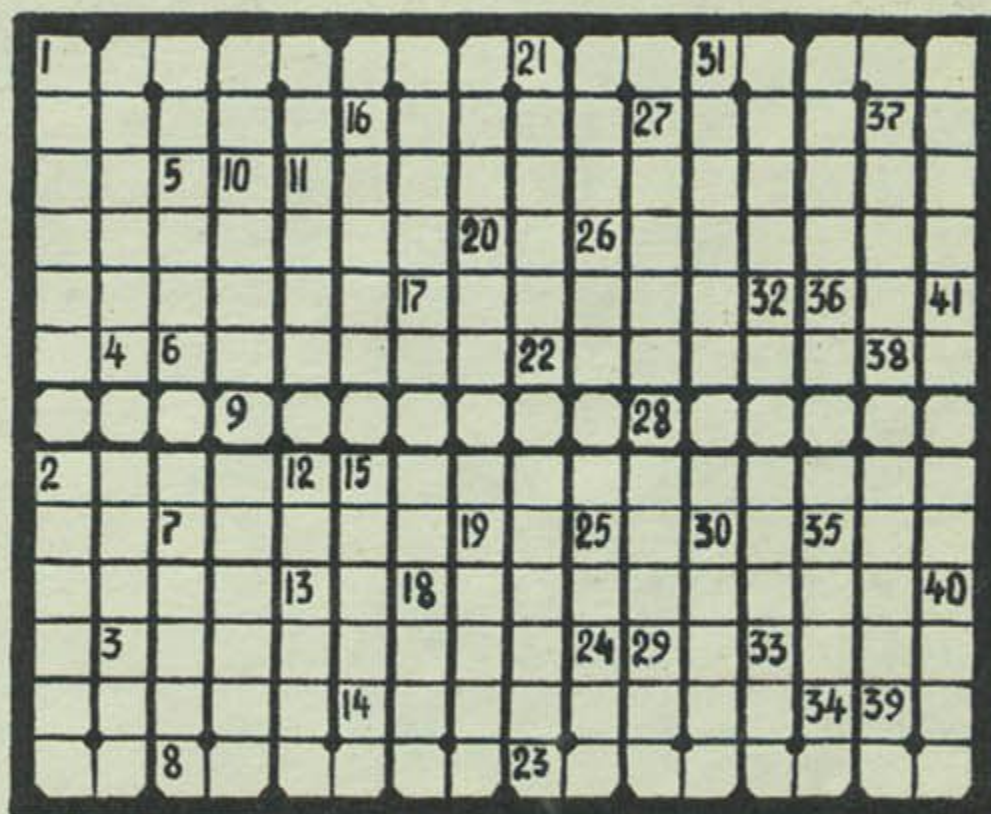
Як павінна аплачвацца праца даярак, што працуюць з па-
стаяннай групай кароў? — пытаюцца даяркі з калгаса «Запаве-
ты Ільіча» Аршанскага раёна.

На гэтае пытанне адказвае начальнік арганізацыйна-калгас-
нага ўпраўлення Міністэрства сельскай гаспадаркі БССР
І. І. Тараканаў.

Парадак аплаты працы даярак устанаўлівае праўленне
калгаса, зыходзячы з рэкамендаванай тарыфнай стаўкі IV раз-
рада сеткі конна-ручных работ (пры ручным даенні кароў) —
2 руб. 53 кап. на дзень. Зыходзячы з гадавога тарыфнага фон-
ду аплаты працы, у залежнасці ад удою малака ад групы зама-
цаваных кароў, вызначаецца расцэнка за малако або за ма-
лако, прыплод, догляд.

Праўленне калгаса павінна зацвердзіць пералік абавязкаў
даярак і азнаёміць кожнага работніка фермы з правіламі
унутранага распарадку. Работы, якія не ўваходзяць у абавяз-
кі даярак, але выконваюцца імі па распараджэнню праўлення
калгаса, павінны аплачвацца апрача тарыфнага фонду аплаты.

Згодна з рэкамендацыяй Міністэрства сельскай гаспадаркі
БССР, у абавязкі даяркі ўваходзяць даенне, паенне і кармлен-
не кароў, летам яна ўдзельнічае ў нарыхтоўцы і падвозцы жа-
лёных кармоў. Даярка чысціць жывёлу, стойлы, кармушкі,
мые малочную пасуду, сочыць за спраўнасцю замацаванага за
ёй інвентару і спецвонаткі. Своечасова паведамляе загадчы-
ку фермы або брыгадзіру аб неабходнасці пакрыцця, аб вы-
падку захворвання жывёлы, памагае ветработніку праводзіць
назначанае ім лячэнне жывёлы.

1. П'еса Я. Купалы. 2. Верш Я. Купалы. 3. Аўтар п'есы «Кан-
станцін Заслонаў». 4. Беларускі прэзідэнт, аўтар зборніка апа-
вяданняў «Хлопцы-равеснікі». 5. Твор Я. Маўра. 6. Аўтар апо-
весці «Жарцы». 7. Аўтар кнігі вершаў «Ад шчырага сэрца». 8.
Аўтар зборніка вершаў «Дым жыцця». 9. Аповяданне
М. Лынькова. 10. Беларускі літаратурны часопіс. 11. Персанаж
аповесці Я. Коласа «На ростанях». 12. Вершаваны размер. 13.
Паэма Р. Сабаленкі. 14. Дзеючая асоба п'есы І. Гурскага «Пат-
рыёты». 15. Паэма Я. Коласа. 16. Аднолькавы пачатак вершава-
ных радкоў. 17. Сцэнка М. Барэцкага. 18. Аўтар кніжкі «Чырво-
наармейскія вершы». 19. П'еса І. Гурскага. 20. Рака, апетая
Я. Купалам. 21. Аўтар кніжкі вершаў «Не ўсе лугі пакоша-
ны...». 22. Беларуская паэтка. 23. Беларускі паэт. 24. Раман
Р. Мурашкі. 25. Невялікае аповяданне. 26. Паэма А. Куляшова.
27. Аўтар аповесці «Зарыва над лесам» — аб жыцці маладых
рабочых Мінскага трактарнага завода. 28. Дзеючая асоба п'е-
сы Я. Купалы «Паўлінка». 29. Аўтар паэмы «Прыгоды дзеда
Міхеда». 30. Паэма П. Труса. 31. Аўтар аповесці «Данута». 32.
Беларускі байкапісец. 33. Дзеючая асоба аповядання Я. Коласа
«Недаступны». 34. Старэйшы беларускі дзіцячы пісьменнік.
35. Аўтар аповесці «Аб тым, чаго не ведаюць вучні». 36. Аўтар
зборніка аповяданняў «Наталя». 37. Паэма М. Танка. 38. Аў-
тар зборніка аповяданняў, фел'етонаў і п'ес «Крытычны мо-
мант». 39. П'еса К. Чорнага. 40. Аўтар аповесці «Раніца». 41.
Стваральнік мастацкага твора.

Калі правільна разгадаць чайнворд, то ў адзначаным гары-
зонтальным радку можна будзе прачытаць прозвішча беларус-
кага паэта, назву яго аповесці і імя галоўнага героя.

Склалі Уладзімір і Ніна АБАБУРКІ

АДКАЗ НА КРАСВОРД, змешчаны ў № 11

1. Мімас. 2. Адлер. 3. Ідэал. 4. Тарыт. 5. Балет. 6. Зумер.
7. Кумыс. 8. Табло. 9. Танец. 10. Ігрэк. 11. Ягель. 12. Старт. 13.
Артэк. 14. Шырма. 15. Выдра. 16. «Іскра». 17. Асама. 18. Апо-
ка. 19. Апорт. 20. Радар. 21. Раска. 22. Галан. 23. Саман. 24.
Кніга. 25. «Анчар». 26. Макал. 27. Манга. 28. Ліман. 29. Ліван.
30. Сімаў.

Галоўны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія:
М. Н. БАСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ,
М. С. КОНАНАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕ-
ВІЧ, Р. С. ПІЕНАВА, В. А. ЧАРНЯУСКАЯ.

Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар В. І. Асіпенка.
Мастацкае афармленне Ю. Ул. Пучынскага.

Журнал «Работница и крестьянка»
на беларуском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.

АТ 07642. Здадзена ў набор 31.X-69 г. Падпісана да
друку 26.XI-69 г. Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3.
Папера 60×90%. Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.

Тэлефоны: галоўнага рэдактара — 6-17-51, адказн. сакратара,
аддзела прамысловасці — 6-38-14, аддзела сельскай гаспадаркі
і культуры — 6-38-24.

Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі, Мінск. Цана 15 кап.
Дадатак — выкрайка. Тыраж 317 728 экз. Зак. 543.

НАЦЫАНАЛЬНАЯ
БІБЛІАТЭКА
БЕЛАРУСІ

Цена 15 кап.

74995